

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Гуманітарно-педагогічний факультет

ПОГОДЖЕНО

Декан гуманітарно-педагогічного
факультету

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

В.о. завідувача кафедри міжнародних
відносин і суспільних наук

_____ Савицька І.М.
«__» _____ 2025 р.

_____ Хвіст В.О.
«__» _____ 2025 р.

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему

**«АФРИКА В СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ
ВІДНОСИН»**

Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії»

Освітня програма «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії»

Орієнтація
освітньої програми освітньо-професійна

Гарант освітньої
програми канд. іст. наук, доцент

Кравченко Н.Б.

Керівник магістерської
кваліфікаційної роботи канд. іст. наук, доцент

Лановюк Л.П.

Виконала

Собко А.О.

КИЇВ – 2025

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

ЗАТВЕРДЖУЮ

завідувач кафедри міжнародних відносин
і суспільних наук

Хвіст В.О.

«__» _____ 2025 р.

ЗАВДАННЯ

**ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ
СТУДЕНТЦІ**

Собко Анастасії Олександрівні

Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
Освітня програма «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

Тема магістерської роботи: «Африка в сучасній системі міжнародних відносин»

затверджена наказом ректора НУБіП України від

25.11.2024 р.

Термін подання завершеної роботи на кафедру

28. 10.2025 р.

Вихідні дані до магістерської роботи:

аукові дослідження з міжнародних відносин, регіональних систем та глобальної політики, включно з працями про Африку, постколоніальний розвиток та геополітичне суперництво. ітчизняні та зарубіжні джерела з питань політичної модернізації Африки, економічного розвитку, інтеграційних процесів і взаємодії з провідними глобальними акторами. фіційні документи та аналітика міжнародних організацій — ООН, Африканського Союзу, Світового банку, МВФ, AfDB — а також матеріали регіональних економічних об'єднань (ECOWAS, SADC, EAC).

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

- Розкрити еволюцію уявлень про роль Африки у світовій політичній системі та теоретико-методологічні підходи до аналізу регіональних систем.
- Проаналізувати політичні та економічні трансформації Африки у XXI столітті, включно з демографічними, інституційними та технологічними змінами.
- Дослідити стратегії глобальних акторів щодо Африки (Китай, США, ЄС, Росія, Туреччина та ін.) та їхній вплив на розвиток континенту.
- Провести порівняльний аналіз субрегіонів Африки за політичними моделями, рівнем безпеки та економічною динамікою.
- Визначити основні загрози та виклики для африканського регіону: конфлікти, тероризм, кліматичні ризики, політична нестабільність.

Дата видачі завдання

04.10.2024 р.

Керівник магістерської роботи

Лановюк Л.П.

Завдання прийняла до виконання

Собко А.О.

РЕФЕРАТ

**магістерської кваліфікаційної роботи
студентки магістратури гуманітарно-педагогічного факультету
спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії», освітньо-професійної програми «Міжнародні
відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
Національного університету біоресурсів і природокористування України
на тему: «Африка в сучасній системі міжнародних відносин»**

Магістерська кваліфікаційна робота присвячена аналізу місця Африки в сучасній системі міжнародних відносин в умовах формування багатопольярного світу. Розкрито особливості політичних, економічних і безпекових трансформацій на континенті та їхній вплив на глобальні процеси.

Проаналізовано теоретико-методологічні підходи до вивчення регіональних систем та визначено роль Африки у світовій політичній та економічній архітектурі. Досліджено взаємодію континенту з основними глобальними акторами — Китаєм, США, Європейським Союзом, Туреччиною та Росією — у сферах торгівлі, інвестицій, інфраструктури та безпеки.

Охарактеризовано діяльність Африканського Союзу та регіональних економічних співтовариств, а також проаналізовано становлення Африканської континентальної зони вільної торгівлі. Визначено ключові виклики розвитку континенту, включаючи політичну нестабільність, воєнні конфлікти, тероризм, корупцію та наслідки зміни клімату. Оцінено вплив міжнародних організацій — ООН, Світового банку, МВФ — на підтримку реформ та стабільності.

У роботі окреслено потенціал Африки як зростаючого центру глобального впливу та перспективи розвитку співробітництва України з африканськими державами в економічній, політичній та гуманітарній сферах.

Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Основний текст викладено на 75 сторінках, список джерел містить 57 найменувань.

Ключові слова: Африка, міжнародні відносини, глобальні актори, регіональна інтеграція, Африканський Союз, AfCFTA, геополітика.

ЗМІСТ

ВСТУП	
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ СИСТЕМ У СВІТОВІЙ ПОЛІТИЦІ	
1.1. Основні концепції міжнародних відносин у контексті регіональних систем	
1.2. Африка у глобальній політичній та економічній системах	
Методологічні підходи до аналізу інтеграційних процесів та геополітичного суперництва	
РОЗДІЛ 2. АФРИКА У СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ: ЗАГАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ	
2.1. Політичні та економічні трансформації в Африці	
2.2. Вплив глобальних гравців на розвиток Африканського континенту ...	
Особливості інтеграційних процесів в Африці	
РОЗДІЛ 3. ГЕОПОЛІТИЧНЕ СУПЕРНИЦТВО І ВЗАЄМОДІЯ АФРИКИ ІЗ КЛЮЧОВИМИ ЗОВНІШНІМИ АКТОРАМИ	
3.1. Торговельно-економічні зв'язки між Африкою та АТР	
3.2. Китайська стратегія «Один пояс – один шлях» та її вплив на Африку.....	
3.3. Вплив регіональних ініціатив та транснаціональних компаній на розвиток Африканського континенту	
ВИСНОВКИ	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	

ВСТУП

Актуальність дослідження зумовлена зростанням ролі Африки у сучасній системі міжнародних відносин. У період формування багатопольярного світу цей континент стає одним із ключових центрів економічної та політичної динаміки. Африка володіє значними природними ресурсами, демографічним потенціалом і стратегічним географічним положенням, що робить її об'єктом підвищеної уваги провідних держав світу, зокрема Китаю, США, Європейського Союзу та Росії. У глобальній політиці Африка поступово перетворюється на простір, де перетинаються інтереси світових і регіональних гравців, що зумовлює необхідність глибокого аналізу її місця у міжнародній системі.

Сучасні трансформації на африканському континенті охоплюють процеси політичної стабілізації, економічної інтеграції та соціальної модернізації. Водночас зберігаються значні проблеми — нерівність, корупція, збройні конфлікти, слабкість інституційного управління. З одного боку, Африка демонструє приклади демократичних реформ та успішних інтеграційних ініціатив, таких як Африканська континентальна зона вільної торгівлі (AfCFTA). З іншого — континент залишається вразливим до впливу глобальних економічних і політичних криз. Це робить його унікальним об'єктом дослідження, де співіснують ознаки прогресу та структурної нестабільності.

Додатковим чинником актуальності є зростаюча конкуренція за природні ресурси Африки. Китай, США, Європейський Союз, Туреччина, а також Росія ведуть боротьбу за доступ до енергетичних і мінеральних багатств континенту. Активізація інвестицій у транспортну, енергетичну та цифрову інфраструктуру формує нову модель економічної взаємозалежності Африки з рештою світу. Аналіз цих процесів дає змогу зрозуміти, як континент інтегрується у глобальну економіку і якими можуть бути сценарії його розвитку в умовах геополітичної конкуренції.

Важливою складовою сучасної африканської політики є інтеграційні процеси, спрямовані на посилення економічної співпраці між державами.

Створення єдиного ринку товарів, послуг і робочої сили в межах AfCFTA має потенціал змінити економічну структуру континенту та підвищити його стійкість до зовнішніх шоків. Це робить Африку одним із найперспективніших регіонів для вивчення з точки зору регіональної інтеграції та формування нових моделей співробітництва.

Не менш важливим аспектом є питання безпеки. Африка залишається регіоном із високим рівнем конфліктності, зокрема у зонах Сахелю, Сомалі, Судану та Ефіопії. Тероризм, піратство, етнічні протистояння та наслідки зміни клімату створюють складний комплекс загроз, що впливають як на регіональну стабільність, так і на глобальну безпеку. Вивчення ролі міжнародних організацій, таких як Африканський Союз та ООН, у забезпеченні миру й розвитку є важливим елементом розуміння політичної еволюції континенту.

Метою роботи є аналіз місця Африки у світовій системі міжнародних відносин та дослідження особливостей її інтеграційних процесів і взаємодії з глобальними акторами. Для досягнення цієї мети необхідно вирішити такі **завдання**:

- проаналізувати основні концепції міжнародних відносин у контексті вивчення регіональних систем;
- дослідити політичні та економічні трансформації в Африці у XXI ст.;
- визначити вплив глобальних гравців на розвиток Африки;
- охарактеризувати інтеграційні процеси на континенті;
- оцінити перспективи Африки у глобальній системі міжнародних відносин.

Об'єктом дослідження є Африка як регіон в сучасній системі міжнародних відносин. **Предметом дослідження** виступають процеси інтеграції, геополітичного суперництва та взаємодії Африки з основними глобальними центрами сили.

Методи дослідження. У роботі застосовано системний, порівняльний, історичний і структурно-функціональний методи. Системний підхід дозволяє розглядати Африку як елемент світової політичної системи. Історичний метод

використано для вивчення еволюції африканських держав і їхніх інтеграційних процесів. Порівняльний метод допомагає виявити спільні та відмінні риси у розвитку різних субрегіонів континенту. Методи аналізу документів і статистики застосовано для опрацювання даних міжнародних організацій, урядових звітів і наукових досліджень.

Теоретична цінність роботи полягає у розширенні наукових уявлень про роль Африки у формуванні сучасного міжнародного порядку. **Прикладна значущість** полягає у можливості використання отриманих результатів для прогнозування зовнішньої політики, розробки стратегій економічної співпраці та зміцнення дипломатичних зв'язків України з африканськими країнами.

Інформаційна база дослідження. Робота базується на аналізі наукових праць, офіційних документів міжнародних організацій (ООН, Африканського Союзу, АСЕАН тощо), аналітичних звітів, статистичних даних та матеріалів періодичних видань.

Апробація результатів дослідження.

Собко А. Китайська стратегія «Один пояс – один шлях» та її вплив на Африку // Українська дипломатія: становлення, розвиток та перспективи / за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 10 квітня 2025 р. Київ, 2025. С. 364-365

Собко А. Політика провідних акторів світу щодо Африки / студентка 2 року навчання магістратури ГПФ НУБіП України, спеціальність «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» // Всеукраїнський за іноземної участі вебінар студентства та наукової молоді «ООН – 80: здобутки, прорахунки, перспективи», Київ, 21 жовтня 2025 року

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Основний зміст роботи викладено на 75 сторінках, список використаних джерел складається з 57 джерел, робота містить 19 таблиць та 5 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ СИСТЕМ У СВІТОВІЙ ПОЛІТИЦІ

1.1. Основні концепції міжнародних відносин у контексті регіональних систем

У сучасній системі міжнародних відносин регіональні системи відіграють ключову роль у формуванні глобальної політики та економіки. Аналіз міжнародних відносин у контексті регіональних систем ґрунтується на низці концепцій, що відображають різноманітні підходи до вивчення взаємодії держав у межах регіональних об'єднань. Основні теоретичні підходи включають неореалізм, неоліберальний інституціоналізм, конструктивізм, теорію регіоналізму та світ-системний аналіз.

Неореалізм розглядає регіональні системи як підпорядковані глобальній ієрархії міжнародних відносин, де великі держави встановлюють правила гри для менших країн. Згідно з цією концепцією, регіональна безпека та стабільність визначаються балансом сил між державами та впливом глобальних гравців, зокрема США, Китаю та ЄС. Бузан і Уївер розвинули цю ідею в межах концепції регіональних комплексів безпеки, доводячи, що регіони є автономними акторами у міжнародній політиці, хоча їхній розвиток значною мірою визначається глобальними тенденціями [22].

Неоліберальний інституціоналізм акцентує увагу на ролі міжнародних організацій та регіональних об'єднань у формуванні стабільних відносин між країнами [38]. Цей підхід пояснює, чому регіональна інтеграція, наприклад, у межах Європейського Союзу чи АСЕАН, сприяє мирному вирішенню конфліктів та економічному зростанню. Підхід демонструє, що взаємозалежність між державами зменшує ймовірність конфлікту, оскільки взаємовигідна співпраця стає пріоритетною.

Конструктивізм, запропонований Александером Вендтом, підкреслює роль ідентичності, норм і цінностей у регіональних системах. Він стверджує, що

міжнародні відносини не є лише боротьбою за владу чи ресурсами, а значною мірою визначаються соціальними конструкціями та сприйняттями держав одна одною. Наприклад, співпраця в межах Африканського Союзу чи Латиноамериканських регіональних ініціатив значною мірою базується на спільній історичній пам'яті та культурній ідентичності [22].

Теорія регіоналізму фокусується на аналізі процесів регіональної інтеграції, розглядаючи регіон як структурований простір із власними політичними, економічними та соціальними закономірностями [7]. Згідно з підходом Етцйоні, регіони можуть розвиватися як автономні політичні суб'єкти за умови наявності спільних економічних інтересів та політичних механізмів управління.

Світ-системний аналіз Іммануїла Валлерстайна пояснює регіональні відносини як наслідок глобального розподілу праці та економічної нерівності між центром, напівпериферією і периферією. Африка та деякі країни Азії, згідно з цим підходом, залишаються вразливими до зовнішнього впливу через історичні нерівності у глобальній економіці.

Основні теоретичні підходи до аналізу регіональних систем міжнародних відносин формують базу для розуміння взаємодії держав та регіональних блоків (табл. 1.1). Реалізм, як один із найдавніших напрямів, розглядає регіональні системи через призму силової боротьби, де ключову роль відіграють великі держави. У цьому контексті конкуренція між США та Китаєм в Азійсько-Тихоокеанському регіоні є яскравим прикладом суперництва за вплив у стратегічно важливій зоні. Лібералізм, навпаки, робить акцент на можливостях кооперації, що проявляється в інтеграційних об'єднаннях, таких як Європейський Союз або АСЕАН. Завдяки інституціоналізації відносин між країнами, ці організації сприяють стабільності та вирішенню конфліктів дипломатичним шляхом.

**Основні теоретичні підходи до аналізу регіональних систем
міжнародних відносин**

Теоретичний підхід	Основні положення	Приклад застосування
Реалізм	Держава є головним актором міжнародних відносин, анархія визначає поведінку країн, головна мета – виживання і баланс сил.	Конкуренція між США та Китаєм у Індо-Тихоокеанському регіоні як боротьба за геополітичне домінування.
Лібералізм	Співпраця між державами можлива через міжнародні організації, економічну інтеграцію та норми.	Європейський Союз як приклад регіональної інтеграції, заснованої на економічній співпраці.
Конструктивізм	Ідеї, ідентичності та соціальні норми визначають взаємодію між державами.	Формування Африканського Союзу на основі спільної ідентичності та історичної спадщини.
Світ-системний аналіз	Світова економіка поділена на центр, напівпериферію та периферію, що визначає нерівний розподіл влади.	Африканські країни залишаються в економічній залежності від колишніх метрополій.
Неоінституціоналізм	Інститути визначають правила гри у міжнародних відносинах і впливають на поведінку держав.	АСЕАН як регіональна структура, що сприяє дипломатії та врегулюванню конфліктів.

Конструктивізм, як соціологічно орієнтований підхід, підкреслює важливість ідентичностей і норм, які визначають поведінку держав. Наприклад, Африканський Союз об'єднує країни на основі спільного історичного досвіду колоніалізму, що стимулює регіональну солідарність. Світ-системний аналіз пояснює нерівномірний розподіл влади у світовій економіці, розглядаючи Африку як периферію, що залежить від інвестицій і ринків розвинених країн. У цьому контексті неоінституціоналізм допомагає пояснити роль міжнародних структур, таких як ООН або СОТ, які формують правила поведінки держав у регіональних і глобальних справах.

В українському науковому дискурсі питання регіональних систем досліджуються в контексті глобалізаційних викликів та безпекових аспектів. У

статті В. Я. Зимогляд досліджує концептуальні підходи до розуміння сучасної глобальної регіоналізації, акцентуючи увагу на визначенні поняття «регіон» та його ролі в міжнародних відносинах. Автор підкреслює, що сучасні тенденції, такі як глобалізація та регіоналізація, суттєво впливають на формування нової геоструктури світу та світового порядку [5].

Зимогляд В. Я. зазначає, що регіоналізація проявляється через інтеграцію локальних спільнот та їх прагнення до самодостатності. Цей процес супроводжується збереженням культурних відмінностей та посиленням почуття унікальності серед спільнот. Автор також звертає увагу на те, що регіоналізація та глобалізація є взаємопов'язаними процесами, які одночасно впливають на світову політику та економіку.

У книзі з міжнародних відносин авторами, розглядаються різні аспекти міжнародної економічної інтеграції та геополітичного суперництва, що дозволяє виокремити кілька ключових теоретичних підходів, які відповідають структурі нашого дослідження [7].

Автори розглядають інтеграцію як складний багатовимірний процес, що включає не лише економічну взаємодію між державами, а й соціально-політичні аспекти. Відзначається, що регіональна інтеграція може розглядатися через функціональний, неоінституційний та історичний підходи. Функціональний підхід наголошує на необхідності економічного співробітництва для забезпечення загального розвитку регіонів, тоді як неоінституційний аналіз пояснює роль організаційних структур, таких як Африканський Союз чи АСЕАН, у зміцненні інтеграційних процесів.

У статті І. Артьомова розглядаються ключові підходи до аналізу міжнародних відносин, що є важливими для розуміння інтеграційних процесів та геополітичного суперництва [2]. Автор акцентує увагу на трансформації світового порядку та зміні балансу сил у міжнародній політиці, що безпосередньо впливає на регіональні системи, зокрема Африку та Азійсько-Тихоокеанський регіон. Він підкреслює, що глобалізація спричинила суттєві зміни в міжнародних відносинах, створивши нові механізми взаємодії між державами та регіонами.

У контексті нашого дослідження стаття є цінною для аналізу теоретичних моделей міжнародних відносин, оскільки в ній розглядається типологія концепцій, що пояснюють інтеграційні процеси. Артьомов аналізує класифікацію міжнародних відносин за географічним та структурним критеріями, що дозволяє оцінити особливості взаємодії держав Африки та АТР у глобальній системі. Зокрема, автор зазначає, що епоха біполярного світу завершилася, поступившись місцем багатополлярній моделі, що формує нові виклики та можливості для регіональних блоків.

Зарубіжні дослідження акцентують увагу на зміні балансу сил у регіональних системах. Наприклад, Castles доводить, що сучасний світ переходить від однополярної до багатополлярної системи, що суттєво впливає на розвиток регіональних об'єднань [23]. Нуе розглядає м'яку силу як ключовий інструмент впливу на регіональному рівні, особливо в контексті культурної дипломатії та економічної взаємодії [43]. Регіональні системи міжнародних відносин є динамічними структурами, що змінюються під впливом внутрішніх та зовнішніх факторів. Вони включають політичні, економічні та безпекові аспекти, які взаємодіють між собою, створюючи специфічні умови для функціонування кожного регіону. У сучасній літературі регіональні системи розглядаються як частина глобального порядку, що впливає на розподіл влади та ресурсів у світі.

Одним із ключових факторів, що визначає особливості регіональних систем, є геополітичне суперництво між провідними державами. Наприклад, у випадку Азійсько-Тихоокеанського регіону (АТР) головними гравцями є Китай і США, які змагаються за вплив у регіоні. Китай просуває ініціативу «Один пояс, один шлях», тоді як США підтримують своїх союзників у межах Індо-Тихоокеанської стратегії [21].

Іншим важливим аспектом є регіональні економічні інтеграційні об'єднання, такі як Європейський Союз, АСЕАН, МЕРКОСУР чи Африканський Союз. Їхня діяльність спрямована на економічний розвиток і політичну стабільність, хоча в кожному випадку існують свої особливості та виклики.

Наприклад, ЄС є найуспішнішим прикладом регіональної інтеграції, тоді як Африканський Союз ще перебуває на стадії формування ефективних механізмів

з Регіональні організації також відіграють важливу роль у вирішенні конфліктів. Наприклад, Організація Американських Держав (ОАД) бере участь у посередництві між конфліктуючими сторонами в Латинській Америці, тоді як Африканський Союз намагається запобігати збройним зіткненням на континенті міжнародних партнерів та рівня координації між державами-членами.

д

і Особливе місце у вивченні регіональних систем займає питання безпеки. Концепція регіональних комплексів безпеки допомагає пояснити взаємозалежність безпекових викликів у межах окремих регіонів [22]. Наприклад, конфлікти на Близькому Сході мають регіональну природу, але водночас впливають на глобальну безпеку через енергетичні та міграційні кризи.

ж Економічна взаємозалежність є одним із факторів, що сприяють стабільності, але водночас може стати джерелом напруженості. Наприклад, залежність від китайського експорту в АТР створює можливості для розвитку, але також породжує занепокоєння щодо економічного домінування Пекіна [57].

а Інформаційні технології та цифрова дипломатія дедалі більше впливають на регіональні системи. Використання соціальних медіа, цифрових платформ та штучного інтелекту змінює характер міжнародних відносин, дозволяючи державам ефективніше просувати свої інтереси. Наприклад, Росія та Китай активно використовують цифрові інструменти для формування громадської думки в інших країнах [43].

- Україна, як частина регіональної системи Східної Європи, також стикається з викликами, пов'язаними з геополітичним суперництвом. Війна з Росією змінює баланс сил у регіоні, змушуючи країни НАТО переосмислювати свою стратегію та посилювати східний фланг Альянсу [51].

н Важливим питанням є енергетична безпека у регіональних системах. Наприклад, Азія та Європа залежать від імпорту енергоносіїв, що робить їх

м

и

вразливими до зовнішніх чинників. Санкції проти Росії після її вторгнення в Україну змінюють глобальний енергетичний ринок і стимулюють розвиток альтернативних джерел енергії [47].

Крім безпекових та економічних питань, у межах регіональних систем важливо розглядати культурні та соціальні процеси. Наприклад, в Африці та Латинській Америці зростає вплив місцевих традицій на формування політичних рішень, що відрізняється від європейської моделі раціонального управління.

Міграція є ще одним чинником, що впливає на регіональні відносини. Масові переміщення населення, спричинені війнами, економічними кризами або зміною клімату, змінюють демографічну структуру регіонів і можуть призводити до конфліктів між місцевим населенням та новими мігрантами [23].

Значний вплив на регіональні системи має екологічний фактор. Зміна клімату спричиняє нові виклики для міжнародних відносин, зокрема в регіонах, що страждають від посух, ураганів чи підвищення рівня світового океану. Наприклад, країни Тихоокеанського регіону змушені адаптувати свою економіку до екологічних викликів [12].

Таким чином, регіональні системи мають безпосередній вплив на глобальну політику, оскільки вони формують міжнародний порядок, сприяють економічній інтеграції або, навпаки, створюють осередки напруги (табл. 1.2).

Африка залишається важливим геополітичним майданчиком через зростання впливу Китаю та Заходу. Масштабні інфраструктурні інвестиції Пекіна в рамках ініціативи «Один пояс, один шлях» змінюють економічний ландшафт регіону, що викликає реакцію з боку ЄС і США. Разом із тим проблеми безпеки, зокрема терористична загроза в Сахелі, залишають Африку зоною нестабільності, що потребує активної участі міжнародних миротворчих місій.

Азійсько-Тихоокеанський регіон є одним із ключових центрів світової економіки, де зосереджено стратегічно важливі морські шляхи та високотехнологічні виробничі потужності. Конкуренція між Китаєм, США, Японією та Індією визначає майбутню архітектуру безпеки та торгівлі. Наприклад, суперечки навколо Південно-Китайського моря можуть перерости у

відкритий конфлікт, що вплине на глобальні ланцюги поставок. У Європі війна в Україні стала ключовим фактором геополітичних змін, що призвели до посилення санкційної політики та переорієнтації енергетичних ринків.

Таблиця 1.2

Вплив регіональних систем на глобальну політику

Регіональна система	Ключові актори	Основні виклики	Вплив на глобальну політику
Африка	Африканський Союз, Економічне співтовариство західноафриканських держав (ECOWAS), Китай, США, Франція.	Політична нестабільність, бідність, зростання впливу Китаю, безпека в Сахелі.	Зростання ролі Китаю в регіоні змінює економічний баланс; виклики безпеці спричиняють міжнародні миротворчі місії.
Азійсько-Тихоокеанський регіон	Китай, США, Японія, Індія, АСЕАН.	Торгові суперечки, Тайваньське питання, військова присутність США, регіональна інтеграція.	Визначає новий баланс сил у світі; БРІКС і ШОС формують альтернативні економічні блоки.
Європа	Європейський Союз, НАТО, Росія.	Війна в Україні, енергетична криза, розширення ЄС, проблеми міграції.	Політика санкцій, зміна енергетичних ринків, військова підтримка України з боку Заходу.
Латинська Америка	МЕРКОСУР, Бразилія, Аргентина, США, Китай.	Політична нестабільність, економічна нерівність, вплив США та Китаю.	Китай інвестує у регіон, змінюючи економічний ландшафт, США втрачають монопольний вплив.
Близький Схід	ОПЕК, Саудівська Аравія, Іран, Туреччина, Ізраїль.	Конфлікти (Сирія, Палестина), нафтова політика, ядерна програма Ірану.	Коливання світових цін на нафту, вплив на безпеку Європи та Азії через міграцію та тероризм.

У Латинській Америці спостерігається зростаючий вплив Китаю, який конкурує зі США за економічний контроль. Важливим аспектом є роль МЕРКОСУР як регіонального економічного блоку, що прагне до більшої незалежності від зовнішніх акторів. Близький Схід залишається регіоном із високим рівнем нестабільності через конфлікти, зростання впливу Ірану та змінну політику нафтового картелю ОПЕК. Коливання світових цін на нафту, що

залежать від рішень країн Перської затоки, безпосередньо впливають на світову економіку. Таким чином, регіональні системи є ключовими гравцями у формуванні міжнародного порядку, а їхні трансформації визначають стратегії держав і міжнародних організацій.

1.2. Африка у глобальній політичній та економічній системах

Африка відіграє важливу роль у формуванні глобальної політичної та економічної системи, визначаючи динаміку міжнародних відносин через ресурсний потенціал, демографічний розвиток та інтеграційні процеси. Взаємодія регіону із провідними світовими гравцями зумовлює трансформації у структурі глобального управління та міжнародної торгівлі.

Політична значущість Африки в сучасній системі міжнародних відносин обумовлена її стратегічним положенням, численними конфліктами та посиленням ролі регіональних організацій, таких як Африканський Союз (АС). Зростання впливу африканських держав на міжнародні процеси відображається у їхній участі в таких організаціях, як G20, ООН та БРІКС [29].

З економічної точки зору Африка залишається переважно сировинним додатком світової економіки, оскільки її експорт складається здебільшого з нафти, газу, руд та сільськогосподарської продукції. Така залежність від сировинних ресурсів робить континент вразливим до коливань світових цін і глобальних економічних криз. Африканські країни активно залучають іноземні інвестиції, що сприяє розвитку інфраструктури та промисловості. Особливу роль відіграє Китай, який у межах ініціативи «Один пояс, один шлях» фінансує масштабні проєкти в енергетиці, транспорті та телекомунікаціях. Водночас посилюється конкуренція між Китаєм, США та ЄС за вплив у регіоні.

Африка характеризується гетерогенністю політичних режимів: від стабільних демократичних систем до авторитарних правлінь, що обмежують політичну свободу. Політична нестабільність, корупція та збройні конфлікти залишаються основними бар'єрами на шляху економічного розвитку регіону [7].

У соціально-демографічному аспекті Африка є найбільш динамічним регіоном із точки зору зростання населення. Прогнози ООН свідчать, що до 2050 року чисельність населення континенту перевищить 2,5 мільярда осіб, що створить як можливості, так і виклики для економічного зростання, зайнятості та соціальної стабільності.

Порівняння Африки та Азійсько-Тихоокеанського регіону є важливим з аналітичного погляду, оскільки обидва регіони перебувають на етапі структурної трансформації, мають значний демографічний і економічний потенціал та стають осередками формування нової архітектури світової системи. Африка, як континент, що динамічно інтегрується у глобальні процеси, і АТР, який уже є одним із найвпливовіших центрів світової економіки, демонструють різні моделі розвитку, проте стикаються з подібними глобальними викликами. Таке зіставлення дозволяє визначити спільні тенденції й відмінності, що допомагає зрозуміти загальні закономірності еволюції регіональних систем у сучасному світі.

Глобальні виклики, такі як зміна клімату, впливають на економічну та політичну стабільність АТР і Африки. Підвищення рівня океану загрожує островним державам Тихого океану, тоді як африканські країни стикаються зі зростаючими проблемами засухи та деградації земель.

Африка та АТР є стратегічно важливими регіонами для світової енергетики. Країни Африки постачають значні обсяги нафти та газу, тоді як в АТР зосереджені ключові енергетичні ринки, особливо в Китаї, Японії та Індії [7].

Розвиток цифрової економіки став спільним пріоритетом для обох регіонів, однак масштаби та рівень упровадження цифрових технологій відрізняються. Китай активно розбудовує інтернет-інфраструктуру в Африці через компанії Huawei та ZTE, сприяючи розвитку мобільних платіжних систем і державних платформ електронного урядування. Водночас у країнах АТР цифрова трансформація відбувається швидше — регіон є глобальним лідером у сфері фінтеху, електронної комерції, штучного інтелекту та робототехніки. Така

асиметрія створює для Африки не лише виклик, а й можливість — використати досвід АТР для формування власних цифрових ринків.

Африка та АТР мають значний потенціал для подальшого зростання в інноваційних секторах, особливо у сфері альтернативної енергетики, телекомунікацій та сільського господарства. Африка поступово переходить від моделі «сировинного постачальника» до формування власних технологічних рішень — зокрема, у сфері мобільних фінансів, відновлюваної енергетики та агротехнологій. Для обох регіонів інвестиції в освіту й науку є вирішальними для досягнення довгострокової стійкості та зменшення залежності від зовнішніх технологічних центрів.

Глобалізація та зміни у світовому порядку спонукають країни Африки та АТР переглядати свої моделі розвитку. Африка зосереджується на диверсифікації економіки, розвитку внутрішнього ринку й індустріалізації, тоді як АТР закріплює статус центру світового виробництва та технологічних інновацій. В обох регіонах посилюється орієнтація на регіональну інтеграцію як інструмент зміцнення економічної безпеки. Африка розвиває Африканську континентальну зону вільної торгівлі (AfCFTA), тоді як АТР — Регіональне всеосяжне економічне партнерство (RCEP).

Пандемія COVID-19 продемонструвала вразливість глобальних ланцюгів постачання та посилила потребу в економічній автономії. Як Африка, так і АТР активно шукають шляхи диверсифікації виробництва, розвитку локальних ринків і зниження залежності від імпорту. Африканські країни роблять ставку на створення національних виробничих кластерів у сферах медицини, аграрного сектору й легкої промисловості, а держави АТР — на зміцнення технологічної самодостатності.

Економічна динаміка Африки у XXI столітті визначається рівнем інтеграції у світову економіку та ефективністю використання власних ресурсів. Хоча значна частина ВВП континенту все ще формується за рахунок експорту сировини, спостерігається активізація промислового виробництва, розвиток фінансового сектору й зростання внутрішнього ринку. Африка стає важливим елементом

глобальних виробничих ланцюгів, зокрема в енергетиці, телекомунікаціях та добувній промисловості.

АТР, натомість, характеризується високими темпами економічного зростання та рівнем технологічної зрілості. Держави регіону, зокрема Китай, Японія, Південна Корея, В'єтнам і Сінгапур, є ядром інноваційного розвитку світової економіки. Регіон задає темп цифровізації, автоматизації виробництва й формування нових галузей, що забезпечує його провідну роль у глобальних технологічних процесах.

Політична роль Африки у міжнародних відносинах поступово зростає. Африканський Союз, разом із субрегіональними організаціями, посилює роль континенту в питаннях безпеки, миротворчості та економічного розвитку. Водночас внутрішні конфлікти, слабкість державних інституцій і нерівномірність розвитку залишаються значними перешкодами для стабільності

АТР залишається регіоном високої політичної напруги. Суперництво між США та Китаєм визначає геополітичний баланс, впливаючи як на економіку, так і на безпеку. Територіальні суперечки у Південно-Китайському морі, збройна активність у районі Тайваню та напруженість на Корейському півострові створюють складну систему ризиків, що контрастує з порівняно стабільною, але соціально неоднорідною Африкою.

Попри різний рівень розвитку, обидва регіони демонструють спільну тенденцію — поступовий перехід до самостійної ролі у глобальній політиці. Африка зміцнює економічну інтеграцію та шукає нові форми партнерства з глобальними гравцями, тоді як АТР утверджує свою позицію як технологічний і фінансовий центр світу. Це порівняння дозволяє глибше зрозуміти механізми регіональної стійкості й шляхи формування поліцентричної світової системи, у якій Африка займає дедалі впевненіше місце.

В таблиці 1.3 представлено основні показники економічного розвитку країн цих регіонів [52].

Таблиця 1.3

Економічні показники ключових країн Африки та АТР

Країна	ВВП (млрд дол.)	Населення (млн осіб)	Основні експортні товари
Китай			Електроніка, техніка
Індія			Текстиль, ІТ-послуги
Японія			Автомобілі, робототехніка
Південна Корея			Чіпи, автомобілі
Нігерія			Нафта, газ
ПАР			Золото, платина

Як видно з таблиці, країни АТР мають значно вищий рівень економічного розвитку, тоді як Африка поки що залишається сировинним постачальником для світових ринків. Це визначає стратегічні вектори їхнього розвитку.

Наступним важливим фактором є участь країн у міжнародних економічних організаціях (табл. 1.4). АТР активно інтегрується в глобальну економіку через такі структури, як АСЕАН, Тихоокеанське економічне співробітництво, а також ініціативу «Один пояс, один шлях». Африка, у свою чергу, розвиває співпрацю через Африканський континентальний договір про вільну торгівлю.

Таблиця 1.4

Ключові міжнародні економічні організації, до яких входять країни Африки та АТР

Організація	Учасники з АТР	Учасники з Африки
Світова організація торгівлі	Китай, Японія, Індія, Корея	Нігерія, ПАР, Єгипет
АСЕАН	Індонезія, Малайзія, В'єтнам	
Африканський Союз		Всі африканські країни
Тихоокеанське економічне співробітництво	Китай, Японія, Південна Корея	

Розширення участі у міжнародних економічних структурах сприяє зростанню інтеграції регіонів у світову економіку, підвищенню їхньої

конкурентоспроможності та формуванню нових центрів глобального зростання. Для Африки це означає посилення участі в міжнародних торговельних ініціативах, розвиток Африканської континентальної зони вільної торгівлі (AfCFTA) та залучення інвестицій у стратегічні галузі. Для АТР — зміцнення позицій у світових виробничих ланцюгах і технологічних ринках.

З огляду на вищезазначене, Африка та АТР мають різні траєкторії економічного розвитку, що зумовлено історичними, політичними та структурними особливостями. Африка все активніше формує власну економічну модель, орієнтовану на регіональну інтеграцію, промислову модернізацію та розвиток людського капіталу. Водночас АТР продовжує утримувати позиції світового промислово-технологічного лідера. Незважаючи на різний рівень розвитку, обидва регіони залишаються ключовими учасниками глобальної економічної системи та мають значний потенціал для подальшої трансформації.

Отже, Африка та АТР відіграють центральну роль у сучасному світі, формуючи основні економічні, політичні та інтеграційні тенденції. Африка, завдяки демографічному потенціалу, ресурсній базі та економічним реформам, поступово зміцнює свій вплив, а АТР задає темп технологічного розвитку. Водночас обидва регіони стикаються з численними викликами — від кліматичних і соціально-економічних до безпекових — що потребують скоординованих стратегій розвитку та міжнародної співпраці.

У статті Ю. Іщук та М. Чайковської «Сучасні проблеми розвитку Азіатсько-Тихоокеанського регіону» досліджуються підходи до структурування АТР та визначення статусу його країн. Авторки наголошують на зростаючій ролі Китаю та Індії в економічних процесах, а також на впливі зовнішньополітичних факторів, зокрема агресії Росії проти України, яка змінила баланс сил у регіоні [6]. Хоча дослідження зосереджене на АТР, його висновки мають аналітичне значення і для Африки, оскільки демонструють, як геополітична конкуренція впливає на регіональну безпеку та інтеграційні процеси в ширшому глобальному контексті.

У відповідь на сучасні події дослідниці запропонували військово-політичний підхід до визначення структури АТР, що передбачає поділ країн на три групи: союзників США, держав, орієнтованих на Китай, і нейтральних акторів. Такий підхід дає змогу зрозуміти механізми формування нових зон впливу, які, хоч і не мають прямого відображення в Африці, але створюють паралелі у континентальному балансі сил. Африка, спостерігаючи за динамікою суперництва в АТР, дедалі активніше розвиває власну багатовекторну політику, прагнучи зберегти стратегічну автономію у відносинах із глобальними партнерами.

Авторки застерігають, що подальше загострення протиріч між провідними країнами АТР може призвести до ескалації гонки озброєнь і поглиблення розколів у системі міжнародної безпеки. Це положення набуває універсального значення й для Африки, де посилення зовнішнього впливу також може створювати ризики фрагментації регіону. У контексті обох регіонів ключовим чинником стабільності залишається спільне прагнення держав до партнерства, економічного співробітництва та збереження миру як основи сталого розвитку. Таким чином, досвід АТР і Африки у реагуванні на глобальні виклики засвідчує необхідність поєднання регіональних ініціатив та міжнародної координації задля формування більш збалансованого та безпечного світового порядку.

1.3. Методологічні підходи до аналізу інтеграційних процесів та геополітичного суперництва

Методологічні підходи базуються на поєднанні економічних, політичних і соціологічних теорій, які дозволяють пояснити динаміку міжнародних відносин. У сучасному науковому дискурсі інтеграцію та суперництво розглядають через призму інституційного, структурного, функціонального та неореалістичного підходів [38].

Одним із базових методологічних інструментів є теорія міжнародних режимів, яка пояснює стабільність та зміну норм у міжнародній системі. Вона дозволяє аналізувати, яким чином інтеграційні процеси формуються в умовах

конкуренції між державами, а також які фактори сприяють чи перешкоджають цьому процесу [7].

Неоліберальний інституціоналізм пропонує розглядати міжнародні інтеграційні процеси як форму взаємодії держав та недержавних акторів, що керуються принципами взаємної вигоди та довгострокового співробітництва. У цьому контексті регіональні інтеграційні об'єднання, такі як ЄС або АСЕАН, стають моделями для аналізу механізмів інтеграції в умовах багатополлярності.

Неореалістична теорія наголошує на тому, що інтеграційні процеси не можуть існувати поза контекстом геополітичного суперництва. Згідно з цією концепцією, будь-яке економічне зближення держав відбувається на тлі конкуренції за ресурси, вплив та безпеку, що можна спостерігати у випадку Європейського Союзу та Євразійського економічного союзу [22].

Структурний підхід до аналізу інтеграційних процесів та геополітичного суперництва дозволяє оцінити, як міжнародна система впливає на поведінку держав. Цей підхід є особливо важливим для аналізу взаємодії великих держав, зокрема США, Китаю та Росії, які прагнуть розширити свою сферу впливу через економічні та політичні механізми [10]

Функціоналістський метод дослідження інтеграції базується на принципі поступового зближення держав через технічне та економічне співробітництво. Його застосування пояснює успіх таких об'єднань, як ЄС, де початково співпраця у вугільно-сталевій сфері призвела до створення єдиного ринку та спільної валюти [7]. Ключовим аспектом функціоналізму є концепція «spillover effect» – поступового поширення інтеграції з однієї сфери в інші. Наприклад, спільні регулювання в економічній галузі з часом призводять до необхідності координації політичних рішень, що зміцнює міждержавні зв'язки. У сучасних умовах цей метод використовується для пояснення динаміки інтеграційних процесів у таких регіонах, як Південно-Східна Азія та Африка, де економічна взаємозалежність поступово формує передумови для політичної кооперації. Водночас критики функціоналізму наголошують, що його застосування в

регіонах із нерівномірним рівнем економічного розвитку може стикатися з труднощами через відсутність стабільних політичних інститутів.

Методи соціального конструктивізму пропонують альтернативний погляд на інтеграцію та геополітичне суперництво, підкреслюючи роль ідентичності та дискурсу в міжнародних відносинах. Наприклад, формування ЄС супроводжувалося створенням спільної європейської ідентичності, що відрізняє його від інших регіональних об'єднань. Важливе значення має усвідомлення державами спільних цінностей, що сприяє зміцненню інтеграційних процесів. У цьому контексті розширення ЄС на країни Центральної та Східної Європи значною мірою пояснюється не лише економічними факторами, а й прагненням до включення в європейське політичне та культурне середовище. Аналогічно, в Азійсько-Тихоокеанському регіоні регіональна ідентичність сприяє розвитку таких об'єднань, як АСЕАН, хоча рівень політичної інтеграції там значно нижчий. Конструктивістський підхід також дозволяє пояснити труднощі інтеграції в Африці, де розмаїття історичних, етнічних та культурних чинників перешкоджає створенню єдиної регіональної ідентичності.

Геоелектронічний підхід дозволяє аналізувати інтеграційні процеси як інструмент держав у боротьбі за глобальне домінування. З цієї точки зору, ініціатива «Один пояс, один шлях» Китаю не лише є економічним проектом, а й способом розширення китайського впливу на Євразію [34]. У рамках цього підходу економічні проекти розглядаються як засоби досягнення стратегічних цілей, що виражається у формуванні залежності партнерських країн від великих економічних центрів. Наприклад, китайські інвестиції в Африці та Південно-Східній Азії не лише сприяють розвитку інфраструктури, а й створюють фінансові зобов'язання для приймаючих держав. Аналогічно, США використовують торговельні угоди як засіб політичного впливу, а ЄС – як інструмент регуляторного поширення своїх норм і стандартів. Водночас критики цього підходу звертають увагу на ризики економічного домінування однієї держави над іншими, що може призводити до економічної нерівності та політичної нестабільності в регіонах.

Когнітивний підхід у дослідженнях інтеграції зосереджується на аналізі сприйняття міжнародних акторів і прийнятті рішень. Наприклад, відмінності у сприйнятті НАТО в країнах Західної та Східної Європи суттєво впливають на ефективність його розширення та стратегічних ініціатив. Цей підхід враховує психологічні та соціальні аспекти міжнародної взаємодії, аналізуючи, як формуються уявлення про безпеку, довіру та співпрацю. Наприклад, у Східній Азії США та їхні союзники розглядають Китай як потенційну загрозу, тоді як у деяких країнах Африки він сприймається переважно як економічний партнер. Такі відмінності у сприйнятті впливають на структуру міжнародних союзів і визначають напрямки зовнішньої політики. Крім того, когнітивний підхід пояснює, чому деякі інтеграційні ініціативи виявляються успішнішими за інші: якщо країни бачають у співпраці можливості для посилення власної безпеки та розвитку, вони охочіше беруть участь у таких проектах.

Мережевий аналіз міжнародних відносин дозволяє вивчати інтеграцію через систему формальних та неформальних зв'язків між державами, корпораціями та міжнародними організаціями. Він використовується для пояснення глобальних ланцюгів постачання та нових форматів економічного партнерства [7].

Таким чином, методологічні підходи до аналізу інтеграційних процесів та геополітичного суперництва мають різні концептуальні основи, що визначають особливості дослідження даних явищ. У таблиці 1.5 скорочено наведено основні методологічні підходи, що застосовуються у дослідженнях міжнародних відносин.

У контексті методологічних підходів до аналізу інтеграційних процесів та геополітичного суперництва, український дослідник Зимогляд В.Я. використовує системний підхід. Він розглядає міжнародні відносини як систему, де регіони виступають підсистемами з власними елементами та структурою. Такий підхід дозволяє глибше зрозуміти взаємозв'язки між глобальними та регіональними процесами, а також оцінити вплив регіональних акторів на світову політику. Автор також аналізує вплив глобалізації на регіональні підсистеми,

підкреслюючи, що сучасна глобалізація формує єдиний економічний, політичний та інформаційний простір. Це, у свою чергу, стимулює регіональні інтеграційні процеси та впливає на геополітичне суперництво між державами. Таким чином, дослідження Зимогляда В.Я. надає цінні методологічні інструменти для аналізу сучасних інтеграційних процесів та геополітичних змагань у міжнародних відносинах [5].

Таблиця 1.5

Методологічні підходи у дослідженнях міжнародних відносин

Методологічний підхід	Основні характеристики	Приклад застосування
Системний підхід	Розгляд міжнародних відносин як частини глобальної системи	Аналіз впливу регіональних блоків
Структуралістський підхід	Дослідження економічних і політичних структур	Аналіз нерівності між державами
Історичний підхід	Оцінка сучасних тенденцій через призму історичних подій	Порівняння колоніальних і постколоніальних процесів
Порівняльний підхід	Аналіз відмінностей та схожостей між регіональними системами	Дослідження інтеграційних моделей ЄС та АСЕАН

У питанні методологічного підходу до аналізу інтеграції та геополітичного суперництва Артьомов І. звертається до системного аналізу, що передбачає розгляд міжнародних відносин як цілісної системи з взаємопов'язаними елементами. Автор також приділяє увагу концепціям симетричних та асиметричних міжнародних відносин, які є ключовими для розуміння механізмів впливу великих держав на регіональні процеси. Зокрема, він аналізує взаємодію України з міжнародними організаціями, що можна екстраполювати на приклад Африки та АТР, де регіональні блоки відіграють значну роль у процесах політичної та економічної інтеграції. Таким чином, робота Артьомова І. дає змогу застосувати сучасні теоретичні концепції до аналізу інтеграційних процесів у досліджуваних регіонах. Його висновки про зміну структури міжнародної системи, зростання ролі регіональних блоків та необхідність комплексного аналізу безпекових чинників є цінними для розуміння геополітичної ситуації в Африці та АТР у сучасних умовах [2].

Інтеграційні процеси також можуть розглядатися через теорію залежності, згідно з якою слабші економіки інтегруються у світову систему на основі нерівноправних відносин. Це особливо актуально для аналізу взаємодії країн Глобального Півдня із Заходом та Китаєм.

Детальніший аналіз конкретних індикаторів інтеграції та суперництва в межах регіональних систем представлено у таблиці 1.6.

Таблиця 1.6

Індикатори інтеграції та суперництва в регіональних системах

Індикатор	Опис	Приклад регіону
Економічна інтеграція	Ступінь взаємопов'язаності економік	АСЕАН, ЄС
Політична координація	Узгодженість політичних рішень між країнами	Африканський Союз
Військова співпраця	Спільні оборонні ініціативи та альянси	АНЗЮС
Геополітичне суперництво	Конкуренція між країнами за вплив у регіоні	США-Китай в АТР

Дані підходи та індикатори дозволяють розглядати інтеграційні процеси та суперництво в регіональному та глобальному вимірі, надаючи можливість оцінити перспективи майбутнього розвитку регіональних систем.

Політико-економічний аналіз інтеграційних процесів враховує поєднання внутрішніх та зовнішніх факторів, що впливають на стратегічний вибір держав. Наприклад, вступ України до ЄС визначається не лише економічними вигодами, а й політичними факторами безпеки та ідентичності [7].

Зростаюче геополітичне суперництво між Китаєм та США у Тихоокеанському регіоні є класичним прикладом взаємозалежності інтеграції та конкуренції. Створення торгових угод, таких як СРТРР та РСЕР, показує, як економічна інтеграція використовується для посилення впливу держав [10].

Методи кількісного аналізу, такі як індекси глобалізації та інтеграції, використовуються для оцінки рівня участі країн у світовій економіці. Наприклад,

індекс KOF Globalization Index дозволяє відстежувати динаміку інтеграції країн на основі економічних, політичних і соціальних показників [11].

Прогнозування інтеграційних процесів ґрунтується на економетричних моделях, що оцінюють вплив різних факторів, таких як рівень довіри між державами, національні інтереси та глобальні ризики. Це дозволяє передбачати, які регіональні союзи можуть зміцнитися або розпастися в майбутньому [22].

Методи сценарного аналізу застосовуються для моделювання майбутніх інтеграційних процесів та стратегій держав у рамках геополітичного суперництва. Наприклад, сценарії розвитку відносин між ЄС та США після зміни адміністрацій можуть базуватися на попередньому аналізі економічних та безпекових тенденцій [10].

Застосування теорії ігор у дослідженнях інтеграції дозволяє моделювати рішення країн, що перебувають у стані конкуренції або співпраці. Це особливо важливо при аналізі торгових переговорів та стратегій врегулювання конфліктів.

Українські автори, такі як Гнасевич Н.В. та інші, акцентують увагу на концепції геоekonomіки, яка дозволяє розглядати інтеграційні процеси як форму економічного суперництва між державами. У контексті Африки та АТР геоekonomічний підхід дозволяє пояснити, як конкуренція за ресурси, ринки збуту та технологічне лідерство впливає на геополітичну динаміку в регіоні. Крім того, застосування інституційного аналізу допомагає оцінити ефективність регіональних економічних угод, таких як Африканська континентальна зона вільної торгівлі та Регіональне всеосяжне економічне партнерство [7].

Значна увага приділяється структурному аналізу, який дозволяє розглянути взаємозалежність країн у глобальній економічній системі. Автори підкреслюють, що економічний розвиток Африки та АТР значною мірою залежить від міжнародних ланцюгів доданої вартості та можливості адаптації до світових технологічних змін. Такий підхід є корисним для розуміння ролі Африки та АТР у глобальному розподілі праці. Загалом, автори структурують аналіз інтеграційних процесів у Африці та Азійсько-Тихоокеанському регіоні з точки зору сучасних теоретичних підходів, які охоплюють функціональний,

інституційний, геоекономічний та структурний виміри. Це створює базу для подальшого дослідження впливу глобалізації на регіональну інтеграцію та механізми подолання економічних дисбалансів.

Отже, сучасні методологічні підходи до аналізу інтеграції та геополітичного суперництва поєднують традиційні теорії міжнародних відносин з новітніми аналітичними інструментами. Це дозволяє не лише пояснити поточні тенденції, а й прогнозувати майбутні зміни у світовій політиці та економіці.

РОЗДІЛ 2

АФРИКА У СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ: ЗАГАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

2.1. Політичні та економічні трансформації в Африці

Африка у ХХІ столітті переживає масштабні політичні та економічні трансформації, що визначають її місце у світовій системі міжнародних відносин. Континент поступово переходить від залежного становища у глобальній економіці до активного учасника міжнародних процесів. Упродовж останніх десятиліть на континенті спостерігаються зрушення у сферах державного управління, економічної політики, соціальної мобільності та регіональної інтеграції [13].

Політична динаміка Африки характеризується суперечливістю. З одного боку, у низці країн спостерігається зміцнення демократичних інститутів, розвиток громадянського суспільства та підвищення політичної активності населення. До таких держав належать Гана, Кенія, Сенегал і Ботсвана, які демонструють приклади мирних виборів і стабільного урядування [41]. З іншого боку, континент продовжує стикатися з проблемами військових переворотів, авторитаризму та порушення прав людини. У 2021–2023 роках військові заколоти відбулися в Малі, Буркіна-Фасо, Нігері та Судані, що свідчить про крихкість політичних систем і слабкість інституцій контролю [42].

Попри складнощі, Африка залишається ареною демократичних експериментів. Африканський Союз (АС) відіграє дедалі важливішу роль у підтримці політичної стабільності та мирного врегулювання конфліктів. Організація активно виступає посередником у переговорах щодо припинення збройних протистоянь у Сахелі, Ефіопії та Судані, а також бере участь у миротворчих місіях під егідою ООН [25]. Зростає роль регіональних об'єднань — Економічного співтовариства західноафриканських держав (ECOWAS) та Співтовариства розвитку південноафриканських країн (SADC), які виступають у ролі регіональних гарантій безпеки та економічної кооперації [23].

Демографічна ситуація є одним із ключових факторів політичних і соціальних трансформацій. Африка має наймолодше населення у світі: понад 60 % мешканців континенту — молодь до 25 років. Прогнози ООН свідчать, що до 2050 року чисельність населення Африки перевищить 2,5 мільярда осіб [12]. Такий демографічний вибух створює величезний трудовий потенціал, але водночас загострює проблеми зайнятості, міграції та соціальної нерівності. Молодіжний фактор стає рушієм політичних змін, зокрема через активність у соціальних мережах і громадських рухах.

В економічному вимірі Африка демонструє поступове, але стаłe зростання. За даними Африканського банку розвитку, у 2023 році середній рівень економічного зростання становив 3,8 %, а прогноз на 2024 рік — 4,1 % [32]. Найбільш динамічними залишаються економіки Східної Африки — Ефіопії, Кенії, Танзанії та Руанди, які реалізують масштабні інфраструктурні та цифрові проекти. Південна Африка, Єгипет, Нігерія та Марокко формують ядро промислово розвинених держав континенту, де активно впроваджуються реформи з диверсифікації економіки [44] (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Політичні та економічні показники Африки

Країна	Демократичні індекси	Валовий внутрішній продукт (ВВП)	Рівень безробіття	Основні економічні сектори
Нігерія		476 млрд \$		Нафта, сільське господарство
Південна Африка		416 млрд \$		Виробництво, гірничодобувна
Кенія		95 млрд \$		Сільське господарство, послуги

Важливим чинником структурних змін є розвиток Африканської континентальної зони вільної торгівлі (AfCFTA), офіційно запровадженої у 2021 році. Ця ініціатива охоплює 54 країни й передбачає створення єдиного ринку

товарів, послуг і робочої сили. Очікується, що AfCFTA збільшить внутрішньоафриканську торгівлю на 52 % протягом п'яти років, сприятиме розвитку малого бізнесу та зменшенню залежності від експорту сировини [13]. Реалізація угоди є складним процесом, однак її потенціал визнано стратегічно важливим для економічної незалежності континенту.

Попри позитивні тенденції, Африка залишається вразливою до зовнішніх шоків. Економіки континенту залежать від експорту природних ресурсів, зокрема нафти, газу, міді, кобальту та золота. Коливання світових цін безпосередньо впливають на державні бюджети, що підвищує ризики боргової залежності [19]. Разом із тим у низці країн реалізуються проекти з розвитку альтернативної енергетики, зокрема сонячної та вітрової, які мають на меті забезпечити енергетичну незалежність і сприяти екологічній трансформації [47].

Одним із найпомітніших напрямів економічних реформ є цифровізація. Африка демонструє найшвидші темпи зростання цифрової економіки у світі. У 2023 році обсяг інвестицій у технологічні стартапи континенту перевищив 3 млрд доларів США, при цьому понад 60 % угод припадає на фінансові технології та електронну комерцію [33]. Такі ініціативи, як M-Pesa у Кенії, Flutterwave у Нігерії та Andela у Гані, перетворюють Африку на важливий центр інновацій. Уряди країн також активно впроваджують електронне урядування, що сприяє підвищенню прозорості та боротьбі з корупцією [52].

Однак структурна нерівність і соціально-економічна нестабільність залишаються серйозними викликами. За даними Світового банку, близько 40 % африканського населення живе за межею бідності, а рівень безробіття серед молоді перевищує 30 % [53]. Крім того, близько 600 мільйонів осіб не мають доступу до електроенергії, що обмежує потенціал розвитку промисловості [54]. Ці проблеми ускладнюються наслідками зміни клімату — посухами, зниженням родючості ґрунтів і дефіцитом водних ресурсів, особливо в регіоні Сахелю [55].

Відповіддю на виклики стала «Агенда 2063» — стратегічна програма Африканського Союзу, що визначає пріоритети сталого розвитку континенту. Основні її напрями включають розвиток промисловості, модернізацію

інфраструктури, забезпечення гендерної рівності, посилення ролі молоді та перехід до зеленої енергетики [14]. Згідно з оцінками Європейського інвестиційного банку, реалізація цієї програми може створити понад 18 мільйонів нових робочих місць до 2030 року [48].

На міжнародному рівні Африка дедалі активніше відстоює свої інтереси у форматах G20, БРІКС і ООН. Вступ Африканського Союзу до G20 у 2023 році став історичним кроком, що символізує новий етап глобального визнання континенту [49]. Африканські держави просувають ініціативи щодо реформування Ради Безпеки ООН, прагнучи до справедливішого представництва Глобального Півдня [50].

Таким чином, політичні та економічні трансформації Африки засвідчують поступовий, але незворотний рух континенту до формування власної моделі розвитку. Вона базується на поєднанні прагнення до політичної стабільності, економічної самодостатності, цифрових інновацій та регіональної інтеграції. Незважаючи на виклики, Африка поступово перетворюється з периферійного учасника світової системи на самостійного та перспективного актора глобальної політики та економіки [56].

2.2. Вплив глобальних гравців на розвиток Африканського континенту

У сучасних міжнародних відносинах Африка є одним із головних об'єктів інтересу провідних світових держав. Вона виступає не лише джерелом природних ресурсів, а й ареною геополітичного суперництва, інвестиційної конкуренції та дипломатичної активності. Зростання значення Африки у світовій політиці пояснюється її ресурсним потенціалом, демографічною динамікою та геостратегічним положенням між Атлантичним і Індійським океанами [57].

На рис. 2.1 показано основні напрями економічного співробітництва Африки з глобальними партнерами. Як видно з даних, протягом останніх років африканський континент стає важливим центром перетину економічних інтересів Китаю, Європейського Союзу, США, Росії, Туреччини та Індії. Кожен

із цих гравців використовує власні інструменти впливу — від кредитування інфраструктурних проєктів до військово-технічного співробітництва та культурної дипломатії [58].

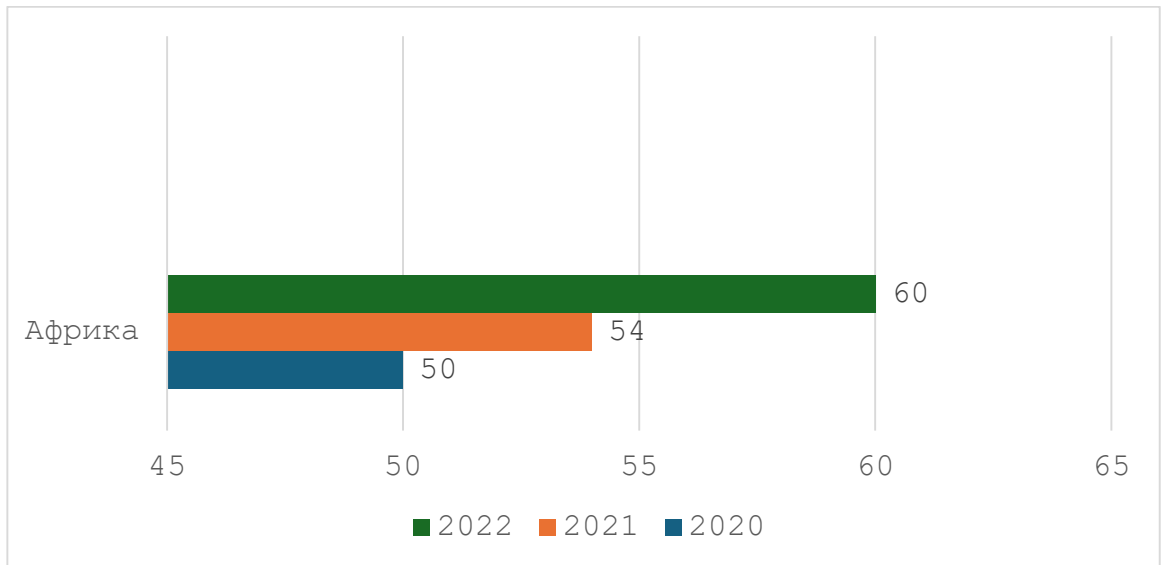

Рис. 2.1. Прямі іноземні інвестиції в Африку (млрд доларів США) |

Китай залишається головним торговельним партнером Африки з 2009 року. Обсяг торгівлі між сторонами у 2023 році перевищив 280 млрд доларів США [59]. У межах ініціативи «Пояс і шлях» Китай фінансує будівництво портів, залізниць, автошляхів і промислових зон у понад 40 країнах континенту. Зокрема, залізниця Момбаса–Найробі (Кенія), гідроелектростанція в Демократичній Республіці Конго та новий адміністративний центр Єгипту стали символами китайського інфраструктурного впливу. Разом із тим спостерігається зростання критики щодо боргової залежності африканських країн від китайських кредитів [60].

Європейський Союз традиційно виступає провідним донором розвитку та стратегічним партнером Африки. У 2022 році ЄС ухвалив нову політику «Global Gateway Africa-Europe», що передбачає інвестиції у розмірі понад 150 млрд євро в інфраструктуру, освіту, охорону здоров'я та енергетику [61]. Основна мета ініціативи — створення альтернативи китайському проєкту «Пояс і шлях» і підтримка «зеленого переходу» Африки. ЄС також надає фінансову допомогу у

сфері безпеки через Європейський фонд миру, зокрема для стабілізації ситуації у Сахелі та на Африканському Розі [62].

США зберігають активну позицію в Африці, хоча поступаються Китаю за обсягами економічної взаємодії. Американська політика ґрунтується на просуванні принципів демократії, прозорості та інституційного розвитку. Програма *Prosper Africa* (2019) спрямована на розширення двосторонньої торгівлі та приватних інвестицій. Крім того, ініціатива *Power Africa* сприяє електрифікації континенту та розвитку відновлюваної енергетики, забезпечивши понад 20 млн домогосподарств доступом до електроенергії [63]. США також підтримують антикорупційні та безпекові програми через Агентство з міжнародного розвитку (USAID) і Командування Збройних сил США в Африці

Росія, хоча і поступається західним та азійським гравцям у масштабах економічної присутності, посилює політичну й військово-технічну співпрацю з низкою африканських країн. З 2019 року проводяться регулярні саміти «Росія–Африка», у межах яких підписуються угоди про постачання зерна, добрив, зброї та військового навчання [65]. Вплив Росії найбільш відчутний у країнах Сахелю — Малі, ЦАР, Нігері, де російські приватні військові структури беруть участь у забезпеченні режимної безпеки. Проте така діяльність часто супроводжується зростанням політичної залежності урядів і посиленням антагонізму з Заходом

Індія посідає дедалі помітніше місце у співпраці з Африкою. Її стратегія базується на історичних зв'язках і прагматичному партнерстві у сфері технологій, освіти й медицини. Індійські компанії інвестують у фармацевтичну промисловість, агробізнес і телекомунікації, зокрема в Нігерії, Кенії, ПАР і Танзанії [67]. Туреччина, своєю чергою, поєднує економічну експансію з культурно-гуманітарною політикою: кількість її посольств в Африці зросла з 12 у 2002 році до 44 у 2023 році [68].

Важливим аспектом зовнішнього впливу є конкуренція за доступ до природних ресурсів Африки. Китай і Росія активно інвестують у видобуток

мінералів — літію, кобальту, марганцю, необхідних для виробництва батарей та електромобілів. США та ЄС натомість просувають політику «відповідальних ланцюгів постачання», спрямовану на запобігання експлуатації праці та екологічним ризикам [69].

На рівні інвестиційних потоків Африка продовжує залишатися привабливою для зовнішніх гравців. Як видно з даних табл. 2.2, у 2023 році найбільші обсяги іноземних інвестицій надходили з Китаю, ЄС та США. Водночас активізується співпраця з новими партнерами — Туреччиною, ОАЕ, Саудівською Аравією, що свідчить про розширення багатовекторності зовнішніх зв'язків континенту [70].

Таблиця 2.2

Напрямки впливу світових лідерів на Африку

Країна/Регіон	Вплив на Африку
Китай	Один з найбільших інвесторів: 51 млрд доларів ПІІ (2003–2021). Розвиток інфраструктури.
США	Інвестиції через програми допомоги та інфраструктурні проекти. Вплив через умови щодо демократії (з 2019 року).
Європейський Союз	Вплив через торгові угоди та програми розвитку.
Росія	Обмежений вплив, здебільшого у військовому секторі.
Японія	Мінімальний вплив.
Індія	Мінімальний вплив.
Глобальні гравці (загалом)	Вплив через дипломатичні відносини, економічні санкції, програми розвитку. Інвестиції сприяють створенню робочих місць, але можуть викликати соціальні конфлікти.

Як видно з таблиці 2.3, сучасна система зовнішньополітичних і економічних зв'язків Африки демонструє високий рівень різноманітності та багатовекторності. На континенті одночасно діють декілька груп глобальних гравців, які реалізують власні стратегії впливу. Таке співіснування різних підходів створює умови для формування нової архітектури міжнародних відносин в Африці, де вагоме значення мають не лише фінансові чи ресурсні інтереси, а й питання політичної стабільності, безпеки та технологічного розвитку [61].

Ключові гравці та сфери їхнього впливу в Африці (2024 р.)

Гравець	Основні напрями впливу	Приклади проєктів / ініціатив
Китай	Інфраструктура, енергетика, кредити, видобуток корисних копалин	Ініціатива «Пояс і шлях», залізниця Момбаса–Найробі, ГЕС у Конго
ЄС	Гранти, розвиток освіти, зелена енергетика, інституційна співпраця	Програма Global Gateway, проєкти в галузі клімату та освіти
США	Підтримка демократії, енергетика, безпека	Ініціативи Prosper Africa, Power Africa, програми USAID
Росія	Військова співпраця, постачання зброї, зерно та добрива	Саміти «Росія–Африка», контракти в Малі та ЦАР
Індія	Освіта, охорона здоров'я, технології	Програми обміну студентів, фармацевтичні інвестиції
Туреччина	Будівництво, гуманітарна допомога, торгівля	Розширення мережі посольств, інвестиції в інфраструктуру

(Складено автором на основі джерел [61; 63; 65; 68; 70])

Провідну позицію у взаємодії з Африкою займає Китай, який перетворився на головного економічного партнера континенту. Його вплив базується на моделі «інфраструктура в обмін на ресурси», що передбачає будівництво транспортних і енергетичних об'єктів в обмін на доступ до природних копалин. Китай фінансує масштабні проєкти у сфері транспорту, енергетики та житлового будівництва, зокрема через ініціативу «Пояс і шлях». Такі об'єкти, як залізниця Момбаса–Найробі в Кенії або нова адміністративна столиця Єгипту, є символами китайського підходу до розвитку Африки [59]. Водночас низка дослідників вказує на ризики боргової залежності, що може обмежити економічну автономію африканських держав [60].

Європейський Союз зберігає статус одного з головних донорів та стратегічних партнерів Африки. Його модель взаємодії орієнтована на розвиток людського капіталу, екологічну трансформацію та підтримку інституційного розвитку. Програма «Global Gateway» стала центральним інструментом реалізації європейських інвестицій, що передбачає фінансування проєктів у сфері зеленої енергетики, освіти, охорони здоров'я та цифрової інфраструктури.

На відміну від китайського підходу, політика ЄС акцентує увагу на сталому розвитку, прозорості та екологічних стандартах [61].

США, хоча й поступаються Китаю та ЄС у масштабах економічної присутності, залишаються впливовим актором у політичному та безпековому вимірах. Їхні ініціативи «Prosper Africa» та «Power Africa» спрямовані на стимулювання приватних інвестицій і розвиток енергетичної інфраструктури. Важливо, що американська політика також передбачає підтримку демократії, боротьбу з корупцією та зміцнення громадянського суспільства через програми USAID [63]. Такий підхід формує м'який політичний вплив, який поєднує економічну допомогу із просуванням цінностей демократичного управління.

Вплив Росії на континенті має переважно політичний та безпековий характер. Москва активно співпрацює з африканськими країнами у військово-технічній сфері, постачає зброю, добрива та зерно, а також укладає контракти на підготовку військових кадрів. Найпомітніше присутність Росії спостерігається у країнах Сахелю — Малі, Центральноафриканській Республіці та Нігері. Однак експерти зауважують, що такий формат взаємодії не супроводжується значними інвестиціями в економіку та обмежується безпековими аспектами, що звужує спектр реального впливу Росії на розвиток континенту [65].

Індія є прикладом держави, яка обрала шлях «м'якої сили» у співпраці з Африкою. Її участь зосереджена у сферах освіти, охорони здоров'я, цифрових технологій та аграрного виробництва. Індійські фармацевтичні компанії активно постачають ліки на африканські ринки, а університети Індії пропонують студентські гранти для молоді з Гани, Нігерії, Кенії та Танзанії. Така політика сприяє формуванню позитивного іміджу Індії та створює довгострокові зв'язки на рівні людського капіталу [67].

Туреччина останні два десятиліття активно розширює свою дипломатичну, економічну та гуманітарну присутність в Африці. Кількість її посольств на континенті збільшилася майже вчетверо, а товарообіг із країнами Африки перевищив 35 млрд доларів у 2023 році [68]. Турецькі компанії беруть участь у будівництві аеропортів, лікарень і шкіл, а агенція ТІКА фінансує гуманітарні

програми. Особливістю турецької стратегії є поєднання комерційних інтересів із релігійною та культурною дипломатією, що дозволяє їй створювати власну мережу впливу в мусульманських регіонах Африки.

У таблиці також простежується тенденція зростання ролі нових партнерів — країн Перської затоки, зокрема ОАЕ та Саудівської Аравії. Вони інвестують у розвиток сільського господарства, логістики та енергетики, намагаючись забезпечити продовольчу безпеку власних держав. Цей напрям свідчить про поступове перетворення Африки на глобальний майданчик для реалізації проектів у сфері відновлюваної енергетики, транспорту та виробництва [70].

Вплив глобальних гравців на розвиток Африки має багатошарову та суперечливу природу. З одного боку, активна присутність Китаю, Європейського Союзу, США, Росії, Туреччини, Індії та держав Перської затоки сприяє розширенню інвестицій, розвитку інфраструктури, зростанню торгівлі й створенню нових робочих місць. З іншого — така взаємодія формує нову залежність африканських економік від зовнішніх партнерів, що інколи послаблює національний суверенітет і збільшує ризики боргового навантаження. Африка водночас стає полем геополітичного суперництва, де економічні інтереси тісно переплітаються з політичним і військовим впливом провідних держав світу

Водночас у межах сучасних міжнародних процесів Африка поступово переходить від ролі об'єкта впливу до статусу активного суб'єкта глобальної політики. Країни континенту дедалі частіше формують власні позиції у відносинах із зовнішніми партнерами, прагнучи збалансувати вигоди співпраці та зберегти стратегічну автономію. Африка посилює свою присутність на світових майданчиках, бере участь у форматах G20, БРІКС і ООН, просуваючи ідеї справедливішої глобальної системи управління. Таким чином, зовнішній вплив на Африку вже не є одностороннім — він трансформується у взаємозалежність, у межах якої континент набуває дедалі вагомішої ролі у формуванні майбутньої архітектури міжнародних відносин [71].

2.3. Особливості інтеграційних процесів в Африці

Процеси інтеграції в Африці є важливим аспектом економічної співпраці між державами, що визначає ключові можливості для розвитку торговельних, економічних і політичних зв'язків. Африка демонструє активну роботу в напрямі досягнення глибокої економічної інтеграції та створення спільних ринків з урахуванням специфічних геополітичних і соціально-економічних умов, притаманних континенту.

Африка намагається посилити свої інтеграційні процеси через ініціативи, такі як Африканський континентальний вільний торгівельний простір (AfCFTA), створений у 2021 році [14]. Цей механізм спрямований на усунення торгових бар'єрів і стимулювання економічного зростання в межах континенту. Основна мета AfCFTA полягає у створенні єдиного ринку для товарів і послуг, що дозволить ефективніше інтегрувати економіки африканських країн, сприятиме підвищенню рівня внутрішньої торгівлі та привабливості Африки для іноземних інвесторів.

Важливою складовою інтеграційних процесів є діяльність Африканського Союзу (АС), який виступає політичним і економічним координатором об'єднання держав континенту. У рамках «Агенди 2063» визначено стратегічні напрями розвитку Африки, серед яких — створення єдиного економічного простору, розвиток транспортної інфраструктури, цифрової інтеграції та спільної політики безпеки. Ця ініціатива є концептуальним документом довгострокового бачення, що поєднує соціальний, екологічний та економічний виміри розвитку [55].

Значну роль відіграють і регіональні економічні співтовариства (РЕС), які формують основу інтеграційного процесу на субконтинентальному рівні. До найвпливовіших належать:

- Економічне співтовариство країн Західної Африки (ECOWAS), що охоплює 15 держав і сприяє створенню спільного митного простору;
- Східноафриканське співтовариство (ЕАС), яке активно просуває ідею політичного союзу та єдиної валюти;

– Співтовариство розвитку Південної Африки (SADC), що зосереджується на енергетиці, транспорті та регіональній стабільності;

– Північноафриканський Союз Магрибу (UMA), який, попри обмежену ефективність, залишається важливою платформою для політичного діалогу [56].

За даними Африканського банку розвитку, реалізація AfCFTA може збільшити обсяги внутрішньоафриканської торгівлі на 52 % протягом найближчих років [13]. Це створює умови для диверсифікації економік та зменшення залежності від експорту сировини. Водночас ефективність інтеграції обмежується низкою факторів — слабкістю транспортної інфраструктури, недостатнім рівнем інституційного розвитку, корупцією та політичною нестабільністю в окремих державах.

Особливістю африканської інтеграції є прагнення поєднати економічний розвиток із соціальною справедливістю. Програми в межах АС та РЕС дедалі більше орієнтовані на залучення молоді, розвиток освіти, гендерну рівність і забезпечення екологічної стійкості. Африка поступово інтегрує принципи «зеленої економіки», прагнучи забезпечити баланс між промисловим зростанням і захистом природного середовища [58].

Як зазначено в таблиці 2.4, інтеграційні процеси на континенті характеризуються багаторівневою структурою — від регіональних об'єднань до континентальної зони вільної торгівлі. Це свідчить про перехід Африки до нового етапу розвитку, коли взаємозалежність держав посилюється не лише через торгівлю, а й через спільні інституційні механізми. Регіональна інтеграція стає каталізатором економічної модернізації, сприяє зростанню інвестицій та формуванню єдиного економічного простору.

Загалом, африканська інтеграція демонструє позитивну динаміку, хоча й залишається складним процесом, що потребує узгодженості дій національних урядів. Подальший розвиток AfCFTA, розширення регіональної інфраструктури та гармонізація нормативно-правових актів здатні перетворити Африку на єдиний інтегрований ринок, який стане одним із найважливіших центрів глобального економічного зростання [59].

Таблиця 2.4

Порівняння інтеграційних процесів в Африці та Азійсько-Тихоокеанському регіоні

Критерії	Африка	Азійсько-Тихоокеанський регіон
Основні інтеграційні ініціативи	Африканський континентальний вільний торговельний простір	Асоціація Азійсько-Тихоокеанських економічних країн
Мета інтеграції	Спрощення торгових бар'єрів, стимулювання економічного розвитку	Поглиблення економічної співпраці та сприяння стабільності в регіоні
Ключові учасники	54 африканські країни	21 країна, включаючи США, Китай, Японію, Індію
Інтеграційні механізми	Тарифні знижки, інтеграція національних ринків	Розвиток інфраструктури, угоди про вільну торгівлю
Економічний вплив	Зростання обсягів торгівлі та інвестицій	Підвищення економічного зростання країн-членів
Основні підрегіональні організації	Східноафриканська спільнота, Західноафриканська економічна спільнота	Південно-Східна Азія
Особливості	Політична інтеграція, спільні митні тарифи	Спільний ринок, розвиток технологій
Внутрішня торгівля	Очікуване зростання на 52% до 2022 року (AfCFTA)	Зростання на 7% у 2021 році (ASEAN)
Залучення інвестицій	Поліпшення умов для іноземних інвесторів	Збільшення інвестицій у регіон

Особливістю інтеграційних процесів в Африці є наявність кількох підрегіональних організацій, таких як Східноафриканська спільнота (ЕАС) та Західноафриканська економічна спільнота (ЕСОВАС), які активно працюють над зниженням торгових бар'єрів та забезпеченням економічної стабільності в своїх регіонах. Наприклад, у межах ЕАС країни, як-от Кенія, Уганда, Танзанія та інші, спільно працюють над інтеграцією своїх ринків і розвитку спільної валютної політики. Водночас ЕСОВАС сприяє політичній інтеграції в Західній Африці, зокрема через встановлення спільних митних тарифів та ініціативи для підтримки безпеки в регіоні. Це дозволяє зменшити політичну та економічну напруженість і створити більш сприятливі умови для розвитку бізнесу і залучення інвестицій [30].

Успіх інтеграційних процесів в Африці значною мірою залежить від політичної стабільності країн-учасниць. В Африці політична нестабільність, конфлікти та низький рівень розвитку інституцій часто стають перешкодами для реалізації інтеграційних ініціатив. Згідно з доповіддю Африканського розвитку, більше 30% країн континенту стикаються з серйозними політичними ризиками, що ускладнює їхню участь в інтеграційних процесах [13].

Важливим аспектом інтеграції є розвиток інфраструктури, яка є критично важливою для з'єднання ринків і полегшення торгівлі. В Африці, за даними Світового банку, інфраструктура залишається недостатньо розвиненою, що заважає економічному зростанню. Наприклад, приблизно 600 мільйонів людей в Африці не мають доступу до електрики, а якість доріг значно нижча за світовий середній рівень [54].

Важливою складовою успіху інтеграційних процесів є залучення приватного сектору. В Африці зростає усвідомлення важливості партнерства між державою і приватним бізнесом, що сприяє інвестиціям у ключові сектори економіки. За даними Міжнародної фінансової корпорації, обсяги інвестицій у приватний сектор в Африці зросли на 12% у 2022 році [36].

Соціальні аспекти інтеграції також мають велике значення. В Африці, де економічні можливості нерівномірно розподілені, соціальна інтеграція може бути складною задачею. Програми, спрямовані на покращення соціального добробуту населення, повинні супроводжувати економічні ініціативи для досягнення сталого розвитку [53].

Також важливим є питання екологічної стійкості в рамках інтеграційних процесів. В Африці країни повинні враховувати екологічні аспекти своїх економічних стратегій. Впровадження «зелених» технологій і практик може позитивно вплинути на розвиток економік обох регіонів. Згідно з доповіддю Всесвітнього економічного форуму, близько 70% африканських країн планують впровадження екологічних технологій у свої стратегії розвитку [55].

Загалом, інтеграційні процеси в Африці демонструють різні підходи до досягнення економічної, соціальної та екологічної стійкості. Обидва регіони

стикаються з викликами, але також мають значний потенціал для розвитку. Спільні ініціативи, які враховують потреби всіх учасників, можуть суттєво вплинути на майбутнє інтеграційних процесів.

У статті С. Радзівської аналізуються сучасні тенденції розвитку регіональної інтеграції, її зв'язок із глобалізацією та геополітичним суперництвом між провідними державами світу. Авторка визначає основні фактори, що сприяли формуванню регіональних об'єднань у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття, серед яких завершення Другої світової війни, запровадження інформаційно-комунікаційних технологій та завершення холодної війни. Також підкреслюється роль США у започаткуванні інтеграційних процесів у Європі, Азії та інших регіонах через механізми економічної та фінансової підтримки, зокрема через «План Маршалла» [8].

У контексті нашого дослідження стаття Радзівської є цінною для розуміння інтеграційних процесів в Африці та Азійсько-Тихоокеанському регіоні. Авторка виокремлює дев'ятнадцять регіональних і трансрегіональних об'єднань, які формують основу глобальної економічної системи, зокрема ЄС, НАФТА, АСЕАН, ШОС, БРІКС та інші. Вона аналізує вплив США та Китаю на процеси регіональної інтеграції, зазначаючи, що ініціативи ТТП, ТТІП та АТЕС спрямовані на зміцнення позицій США, тоді як РВЕП та глобальна ініціатива «Один пояс, один шлях» реалізують стратегічні інтереси Китаю.

Щодо методологічного аспекту, стаття пропонує розглядати регіональні інтеграційні процеси через призму взаємозв'язків між економічними, політичними та безпековими факторами. Авторка звертає увагу на зв'язок між економічною інтеграцією та військово-політичними блоками, такими як НАТО та Організація Варшавського договору, що підтверджує тісний взаємозв'язок між економічними та безпековими аспектами міжнародних відносин. Вона не лише розкриває основні механізми функціонування регіональних економічних об'єднань, але й пропонує перспективи розвитку регіоналізації у глобальній економічній системі. Її висновки можна використати для оцінки динаміки

інтеграційних процесів в Африці та АТР у контексті сучасного геополітичного суперництва.

Таким чином, порівняльний аналіз інтеграційних процесів в Африці дозволяє виявити важливі уроки та рекомендації для подальшого розвитку. Обидва регіони можуть черпати досвід один у одного, прагнучи до створення ефективних і сталих інтеграційних механізмів, які сприятимуть загальному економічному розвитку та соціальному благополуччю.

В Африці інтеграція переважно спрямована на створення спільного ринку та подолання внутрішніх бар'єрів між країнами, які мають значні відмінності у рівнях розвитку. Ініціативи, такі як Африканська континентальна зона вільної торгівлі, мають на меті зміцнення економічних зв'язків і стимулювання виробництва в межах континенту. Водночас Африка стикається з проблемами слабкої інституційної бази, високого рівня корупції та частих збройних конфліктів, що ускладнює реалізацію інтеграційних ініціатив.

РОЗДІЛ 3

ГЕОПОЛІТИЧНЕ СУПЕРНИЦТВО І ВЗАЄМОДІЯ АФРИКИ ІЗ КЛЮЧОВИМИ ЗОВНІШНІМИ АКТОРАМИ

Торговельно-економічні зв'язки між Африкою та АТР

Торговельно-економічні зв'язки між Африкою та Азійсько-Тихоокеанським регіоном стають дедалі важливішими в умовах глобалізації та зростаючої взаємозалежності економік. В останні роки обсяги торгівлі між цими двома регіонами демонструють позитивну динаміку, що відкриває нові можливості для співпраці. Згідно з даними Всесвітньої організації торгівлі (ВТО), у 2022 році обсяг товарообігу між Африкою та АТР склав приблизно 1000 мільярдів доларів США, що свідчить про зростання на 8% порівняно з попереднім роком [56].

Серед основних товарів, що експортуються з Африки до АТР, можна виділити сировинні матеріали, такі як нафта, мінерали та метали. Африка є важливим постачальником мінеральних ресурсів для економік АТР, особливо для країн, які розвивають свої промислові потужності, таких як Китай та Індія. Наприклад, експорт мідних концентратів з Африки до АТР зріс на 15% у 2022 році, досягнувши 5 мільйонів тонн [35].

З іншого боку, АТР активно постачає в Африку готову продукцію, зокрема електроніку, автомобілі та машини. За даними Європейської комісії, частка готової продукції в імпорті Африки з АТР зросла до 45% у 2022 році, що підкреслює важливість технологій та інновацій для африканських ринків (рис.

Важливо зазначити, що взаємодія між Африкою та АТР не обмежується лише економічними зв'язками. Політичні та культурні відносини також відіграють важливу роль у розвитку торгівлі. Уряди країн обох регіонів активно працюють над зміцненням співпраці, підписуючи угоди про вільну торгівлю та інвестиції. Наприклад, у 2021 році було підписано угоду між Африканським союзом та АТР, яка спрямована на зменшення торгових бар'єрів та сприяння інвестиціям [14].

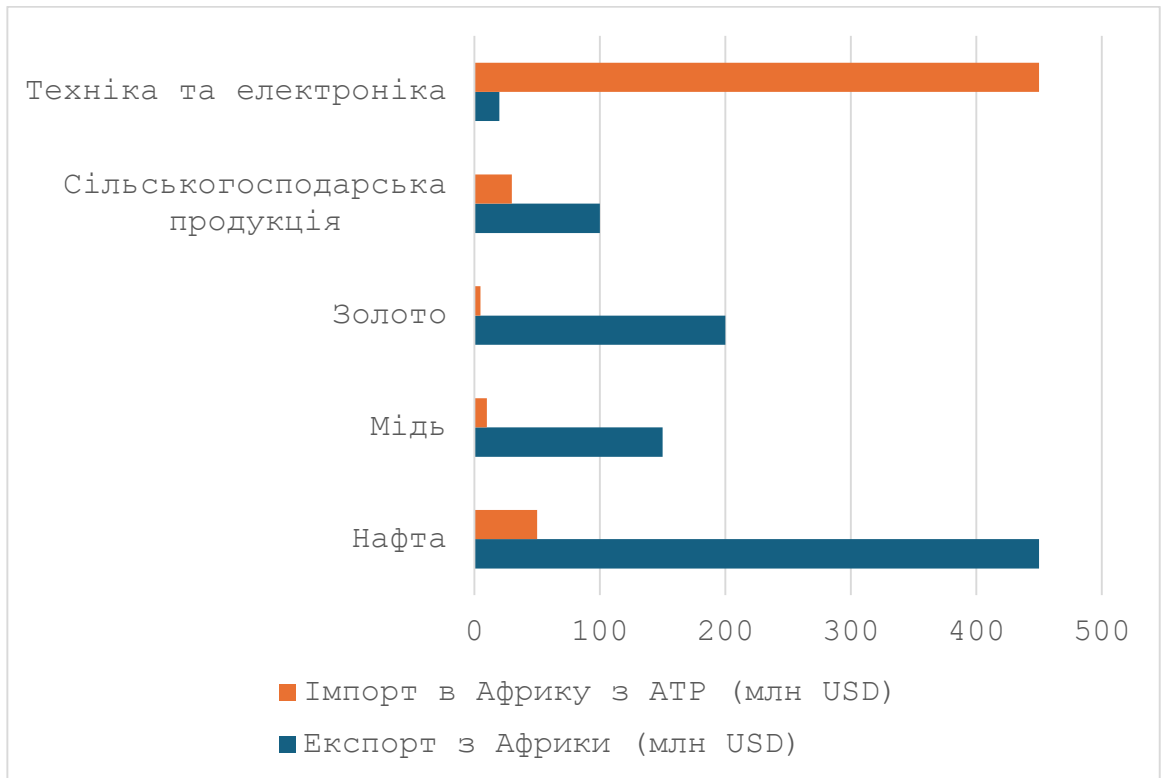

Рис. 3.1. Основні експортні та імпорتنі позиції між Африкою та АТР у 2022 році

Крім того, участь країн АТР у ініціативах розвитку Африки, таких як програма "Нова Африка", сприяє збільшенню обсягів інвестицій у ключові сектори, такі як інфраструктура, енергетика та сільське господарство. Інвестиції з АТР в Африку зросли на 10% у 2022 році, що свідчить про зростаючу зацікавленість бізнесу в цьому регіоні (рис. 3.2) [52].

Крім економічних і політичних зв'язків, культурна співпраця також відіграє важливу роль у зміцненні відносин між Африкою та АТР. Обмін культурними цінностями, мистецтвом і традиціями сприяє взаєморозумінню та розвитку товариських зв'язків. Наприклад, культурні обміни між Китаєм та африканськими країнами стали частими, зокрема в галузі освіти, мистецтва та туризму [25].

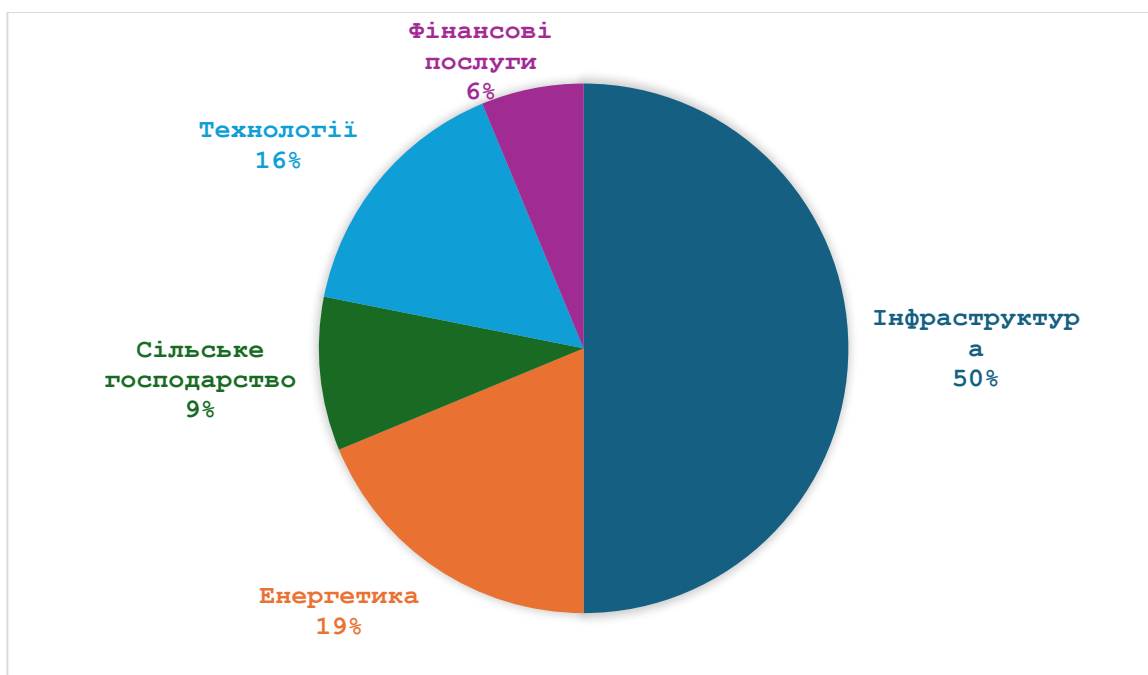

Рис. 3.2. Обсяги інвестицій з АТР в Африку у 2022 році за ключовими секторами

Серед викликів, з якими стикаються торговельно-економічні зв'язки між цими регіонами, можна виділити проблему торговельних бар'єрів та різних стандартів. Наявність різних технічних стандартів і норм може ускладнити доступ африканських товарів до ринків АТР. Країни повинні працювати над гармонізацією своїх стандартів для полегшення торгівлі [44].

У цілому, торговельно-економічні зв'язки між Африкою та АТР мають великий потенціал для подальшого розвитку. Зростаючий попит на ресурси, а також технології та інвестиції з АТР відкривають нові можливості для африканських країн. Важливо, щоб уряди обох регіонів продовжували працювати над зміцненням співпраці і вирішенням викликів, які стоять на їхньому шляху.

Окрім даних про експорт, імпорт та інвестиції, торговельно-економічні зв'язки між Африкою та Азійсько-Тихоокеанським регіоном характеризуються активною участю в міжнародних виставках, спільними інфраструктурними проєктами, освітніми обмінами та співпрацею в галузі технологій.

Африканські країни активно беруть участь у міжнародних виставках в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, що сприяє розширенню їхніх торговельних можливостей (табл. 3.1). Основні сектори представленої продукції включають агропромисловість, текстиль та ремісничі вироби, що відповідає структурі експорту цих країн [45].

Таблиця 3.1

Участь африканських країн у міжнародних виставках в АТР (2023 рік)

Країна	Кількість виставок	Основні представлені товари
Танзанія		Вина, сільськогосподарська продукція
Кенія		Анчоуси, квіти, чай
Південна Африка		Вина, фрукти, ремісничі вироби
Нігерія		Текстиль, ремісничі вироби, какао
Єгипет		Текстиль, сільськогосподарська продукція

Такі заходи дозволяють африканським підприємствам знаходити нових партнерів у країнах АТР, розширювати канали збуту та залучати інвестиції. Наприклад, у 2023 році участь Танзанії у виставках у Китаї та Сінгапурі суттєво збільшила попит на її виноробну продукцію.

Співпраця між країнами АТР та Африки в інфраструктурних проєктах сприяє розвитку регіональної економіки, покращенню транспортної логістики та енергетичної безпеки (табл. 3.2). Велика частина таких проєктів фінансується Китаєм у межах ініціативи "Один пояс, один шлях", що свідчить про його стратегічний інтерес у регіоні [40].

Будівництво залізниці Момбаса-Найробі стало важливим кроком у розвитку транспортної інфраструктури Східної Африки. Завдяки цьому проєкту зменшився час перевезення товарів, що позитивно позначилося на конкурентоспроможності кенійської економіки. Подібні проєкти підвищують економічну інтеграцію між Африкою та АТР [46].

Таблиця 3.2

**Спільні інфраструктурні проєкти між країнами АТР та Африки
(2022-2024 роки)**

Проєкт	Країни-учасники	Вартість (млрд дол. США)	Сфера
Будівництво залізниці Момбаса-Найробі	Китай, Кенія		Транспорт
Розширення порту Дар-ес-Салам	Китай, Танзанія		Логістика
Будівництво вітрової електростанції Лейк Туркана	Китай, Кенія		Енергетика
Розвиток телекомунікаційної інфраструктури	Китай, Нігерія		Телекомунікації
Будівництво промислового парку Суецького каналу	Китай, Єгипет		Промисловість

Розвиток технологічної співпраці між Африкою та АТР сприяє прискоренню цифрової трансформації та розширенню доступу до сучасних технологій (табл. 3.3). Особливо важливими є проєкти у сфері цифрових комунікацій, що дозволяють покращити якість зв'язку та збільшити доступ до інтернету у віддалених регіонах Африки.

Значна увага приділяється кібербезпеці, оскільки цифровізація африканських економік потребує захисту даних та інформаційної безпеки. Спільні навчальні програми, які реалізуються за підтримки Сінгапуру, сприяють підготовці кваліфікованих спеціалістів у цій сфері, що забезпечить стабільний розвиток цифрової економіки Африки.

Технологічна співпраця між Африкою та Азійсько-Тихоокеанським регіоном є важливим чинником розвитку обох регіонів. Вона охоплює сфери телекомунікацій, штучного інтелекту, цифрових фінансових послуг, кібербезпеки та відновлюваної енергетики. Завдяки активним інвестиціям з боку таких країн, як Китай, Індія, Японія, Південна Корея та Сінгапур, африканські держави отримують доступ до передових технологій, що сприяє їх економічній трансформації [33].

Співпраця в галузі технологій між країнами АТР та Африки (2023 рік)

Проект	Країни-учасники	Опис проекту
Впровадження 5G мереж	Китай, Південна Африка	Розгортання інфраструктури 5G у великих містах
Створення технологічних хабів	Індія, Нігерія	Заснування інкубаторів для стартапів у сфері ІТ
Розробка системи електронного урядування	Південна Корея, Кенія	Впровадження цифрових послуг для громадян
Спільні дослідження в галузі відновлюваної енергетики	Японія, Єгипет	Дослідження та розвиток сонячних та вітрових технологій
Навчальні програми з кібербезпеки	Сінгапур, Гана	Тренінги та сертифікація спеціалістів з кібербезпеки

Одним із найдинамічніших напрямів співпраці є впровадження телекомунікаційних технологій. Китайські компанії, зокрема Huawei та ZTE, активно розгортають інфраструктуру 4G та 5G у країнах Африки, що забезпечує стабільний мобільний зв'язок та інтернет-доступ навіть у віддалених районах. Це створює передумови для цифрової економіки та розвитку електронної комерції, яка зростає швидкими темпами.

Не менш важливою є співпраця у сфері фінансових технологій. Індійські та китайські компанії допомагають африканським державам розвивати системи мобільних платежів та електронного банкінгу. Такі сервіси, як M-Pesa в Кенії, отримують технологічну підтримку від азійських партнерів, що дозволяє розширити фінансову доступність для населення, особливо в сільській місцевості.

Окрему увагу приділяють питанням кібербезпеки, оскільки зростання цифрової інфраструктури супроводжується ризиками кібератак. Країни АТР, зокрема Сінгапур, проводять навчальні програми для африканських фахівців у сфері захисту інформації. Це дозволяє зміцнити цифрову безпеку державних установ, фінансових сервісів та приватного сектору.

Важливим напрямом співпраці є створення технологічних хабів та бізнес-інкубаторів, які сприяють розвитку інноваційного підприємництва в Африці. Індія та Південна Корея фінансують програми для стартапів, які займаються розробкою рішень у сфері штучного інтелекту, електронної медицини та агротехнологій. Наприклад, у Нігерії діє спільний індійсько-африканський центр цифрових інновацій, що підтримує молодих підприємців.

Відновлювана енергетика також стає важливою сферою технологічного партнерства. Японія та Китай фінансують проєкти з будівництва сонячних та вітрових електростанцій в африканських країнах, що дозволяє зменшити залежність від викопного палива та покращити енергозабезпечення. Єгипет, наприклад, отримує інвестиції з Японії для розширення виробництва сонячної енергії.

Впровадження електронного урядування є ще одним перспективним напрямом взаємодії між Африкою та Азійсько-Тихоокеанським регіоном, що має значний потенціал для зміни адміністративних практик і покращення життєвого рівня населення. Південна Корея, з огляду на свої успіхи в галузі цифровізації, активно підтримує ініціативи щодо впровадження електронних систем управління в Кенії та Гані. Ці ініціативи включають розробку онлайн-платформ, що дозволяють громадянам отримувати доступ до державних послуг без необхідності відвідування фізичних установ, що, в свою чергу, значно скорочує час і зусилля, необхідні для отримання необхідної інформації та послуг [26].

Також важливо зазначити, що цифровізація державного управління допомагає зменшити рівень корупції завдяки впровадженню прозорих і контрольованих механізмів. Наприклад, в електронних системах запису та обробки даних зменшується можливість маніпуляцій з інформацією, що дозволяє підвищити рівень відповідальності чиновників. Це особливо актуально для країн, де корупція є серйозною перешкодою на шляху розвитку. Додатково, цифрові платформи надають громадянам можливість подавати запити, скарги та звернення в онлайн-режимі, що робить державний апарат більш відкритим і чуйним до потреб населення.

Впровадження електронного урядування також підвищує ефективність управлінських рішень. За допомогою аналітичних інструментів та збору даних уряди можуть краще розуміти потреби населення, виявляти проблеми в реальному часі та швидше реагувати на них. Наприклад, дані про транспортні потоки, стан дорожньої інфраструктури або рівень задоволеності населення можуть використовуватися для оптимізації ресурсів і планування політики на всіх рівнях управління. Зокрема, в Кенії реалізовано проєкти з електронного моніторингу, які дозволяють відслідковувати витрати бюджету і оцінювати ефективність використання державних коштів.

Отже, підтримка Південної Кореї у впровадженні електронного урядування в Кенії та Гані є важливим кроком до підвищення якості державних послуг, зменшення корупції та покращення управлінських практик. Цей процес не лише сприяє розвитку інституційної спроможності, а й забезпечує більшу залученість громадян у процесі прийняття рішень, що в кінцевому підсумку веде до формування більш стійких і відповідальних демократичних систем.

У сфері охорони здоров'я азійські країни допомагають Африці розвивати телемедицину та мобільні додатки для моніторингу здоров'я. Наприклад, китайські компанії співпрацюють з урядами країн Африки щодо розгортання системи дистанційної діагностики, що особливо важливо в умовах обмеженої кількості лікарів у сільських районах.

Окремо варто відзначити роль АТР у підготовці технічних кадрів для Африки. Китай, Японія та Індія пропонують стипендіальні програми для студентів з африканських країн, які бажають навчатися в галузі інженерії, комп'ютерних наук та біотехнологій. Це сприяє підготовці висококваліфікованих фахівців, які можуть працювати у сфері високих технологій на африканському континенті.

Наукова співпраця між університетами Африки та Азійсько-Тихоокеанського регіону стає все більш інтенсивною, охоплюючи широкий спектр дисциплін — від природничих наук до інженерії та цифрових технологій. Зокрема, університети Японії та Південної Кореї активно залучають

африканських студентів і дослідників до участі в спільних проєктах, що стосуються вивчення змін клімату, збереження біорізноманіття та розвитку адаптивних методів ведення сільського господарства. Значна увага приділяється проблемі опустелювання та нестачі водних ресурсів, що особливо актуально для країн Сахелю та Східної Африки. Наприклад, у рамках програм, фінансованих японськими фондами, впроваджуються інноваційні системи зрошення та технології моніторингу ґрунтів, що сприяють підвищенню продуктивності місцевих фермерських господарств.

Крім аграрного сектору, науковці співпрацюють у сфері медицини та громадського здоров'я, обмінюючись досвідом у боротьбі з інфекційними захворюваннями, такими як малярія, туберкульоз і вірусні інфекції. Південна Корея, відома своїми досягненнями в галузі біотехнологій, бере активну участь у створенні лабораторій для генетичних досліджень, що допомагають розробляти вакцини та методи ранньої діагностики. Завдяки таким ініціативам підвищується якість медичних послуг у країнах Африки, що, своєю чергою, сприяє соціально-економічному розвитку регіону. Також важливим напрямом є використання штучного інтелекту та цифрових технологій у медичній діагностиці, що дозволяє прискорити аналіз даних та зробити медичне обслуговування більш доступним навіть у віддалених регіонах.

Окрім традиційних галузей науки, значний прогрес спостерігається у сфері екологічних досліджень та впровадження відновлюваних джерел енергії. Завдяки партнерствам між африканськими університетами та науковими установами АТР розробляються ефективні методи використання сонячної та вітрової енергії для забезпечення потреб місцевого населення. Китайські та японські технологічні компанії фінансують проєкти з виробництва дешевих та екологічно чистих акумуляторів, що дозволяють стабілізувати енергопостачання в регіонах з обмеженим доступом до електрики. Це не лише сприяє покращенню рівня життя, а й створює умови для розвитку малого бізнесу та освітніх ініціатив. Таким чином, наукова співпраця між Африкою та АТР набуває стратегічного значення,

сприяючи технологічному прогресу, вирішенню екологічних проблем і зміцненню міжнародних зв'язків між регіонами.

Таким чином, технологічна співпраця між Африкою та АТР є важливим елементом їхніх торговельно-економічних відносин. Вона сприяє цифровій трансформації, покращенню інфраструктури, розвитку інноваційних секторів та підвищенню загального рівня життя населення. Інвестиції та спільні проєкти в цій сфері мають потенціал для подальшого зростання, що зробить обидва регіони ще більш конкурентоспроможними у глобальній економіці.

Отже, зважаючи на поточні тенденції та виклики, торговельно-економічні зв'язки між Африкою та АТР можуть стати основою для сталого розвитку обох регіонів. Залучення приватного сектора, розвитку інфраструктури та культурної співпраці може суттєво посилити ці зв'язки та сприяти загальному економічному зростанню.

3.2. Китайська стратегія «Один пояс – один шлях» та її вплив на Африку

Китайська стратегія «Один пояс – один шлях» (OBOR) була ініційована в 2013 році та має на меті посилення економічних, політичних і культурних зв'язків між Китаєм та країнами Азії, Європи та Африки. Ця стратегія передбачає розвиток інфраструктури, транспорту та торгівлі, що робить її важливим елементом сучасних міжнародних відносин, особливо в контексті [27].

Стратегія «Один пояс – один шлях» має два основні компоненти: «Економічний пояс Шовкового шляху», що охоплює території Євразії, та «Морський Шовковий шлях», який з'єднує Китай з країнами Азії та Африки через морські маршрути. Впровадження цих ініціатив сприяло значному зростанню інвестицій та економічної діяльності в країнах, що входять до цих регіонів. Значні обсяги інвестицій були спрямовані на розбудову інфраструктури, модернізацію промисловості та цифровізацію економік країн-партнерів. У таблиці 3.4 представлено основні напрями китайських інвестицій у ці регіони,

що охоплюють транспорт, енергетику, телекомунікації, гірничодобувну промисловість та агросектор [40].

Таблиця 3.4

Основні напрями інвестицій Китаю в межах ініціативи «Один пояс – один шлях» в Африці (2013–2023)

Сектор	Африка
Транспортна інфраструктура	Будівництво залізниць (Ефіопія-Джибуті, Найробі-Момбаса), модернізація портів (Кенія, Танзанія)
Енергетика	Будівництво ГЕС (ДРК, Замбія), інвестування в сонячну та вітрову енергетику
Телекомунікації	Поширення 5G, цифрових сервісів через Huawei
Гірничодобувна промисловість	Видобуток рідкоземельних металів та міді (Конго, Замбія)
Агропромисловий сектор	Інвестиції у вирощування рису, чаю, какао (Нігерія, Гана)

Африка отримала вигоду від масштабних інфраструктурних проєктів, таких як залізниця Аддис-Абеба – Джибуті та розвиток портів у Східній Африці. Це сприяло інтеграції регіону у світову торгівлю, водночас загострюючи проблеми зовнішньої заборгованості.

Згідно з даними, у 2021 році Китай інвестував понад 12 мільярдів доларів США в африканські проєкти в рамках цієї стратегії. Інвестиції в основному спрямовані на інфраструктуру, зокрема будівництво доріг, залізниць, портів та енергетичних проєктів [19]. Це сприяє покращенню транспортних коридорів та зменшенню витрат на перевезення.

Китай також став найбільшим торговим партнером Африки, що підтверджується статистикою, яка показує, що обсяг торгівлі між Китаєм та Африкою у 2022 році досяг 254 мільярдів доларів США, зростаючи на 35% порівняно з попереднім роком (рис. 3.3), що підкреслює важливість китайських інвестицій для розвитку африканських країн [27].

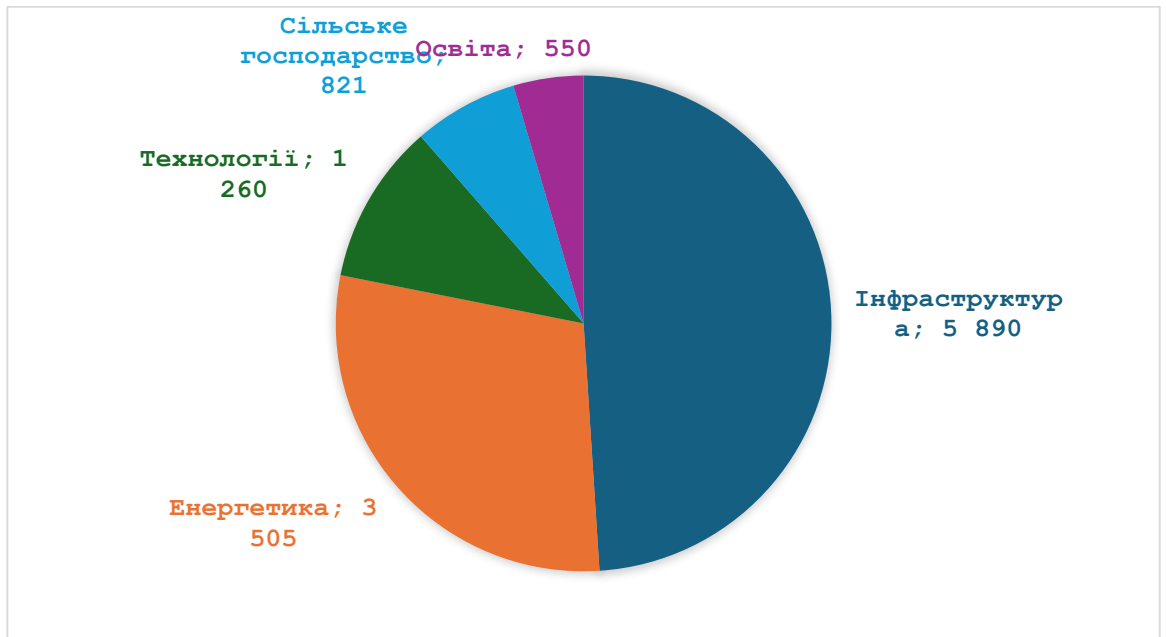

Рис. 3.3. Основні напрямки китайських інвестицій в Африці у 2022 році (млн. дол. США)

Крім того, стратегія OBOR допомагає зміцнити політичні відносини між Китаєм та країнами Африки. Підписання угод про вільну торгівлю та співпрацю у сферах безпеки та розвитку сприяє покращенню взаємодії між державами. Це створює нові можливості для бізнесу та залучення інвестицій.

Проте, незважаючи на численні переваги, стратегія «Один пояс – один шлях» також викликає певні побоювання. Деякі країни висловлюють занепокоєння щодо зростання китайського впливу на їхню економіку та політику. Вони побоюються, що така залежність може призвести до втрати суверенітету і самостійності в ухваленні рішень.

Окрім того, реалізація проектів у рамках OBOR часто супроводжується соціальними та екологічними викликами. Це може призводити до негативних наслідків для місцевих громад та навколишнього середовища. Важливо, щоб країни, які беруть участь у цих ініціативах, забезпечували дотримання соціальних і екологічних стандартів.

У світлі всіх цих факторів, стратегія «Один пояс – один шлях» залишається важливим інструментом для розвитку країн Африки. Країни повинні прагнути до

збалансованого підходу, який враховує як економічні вигоди, так і соціальні та екологічні аспекти [24].

На завершення, китайська стратегія OBOR має значний потенціал для подальшого розвитку торгівлі та інвестицій у Африці. Проте, для досягнення сталого розвитку необхідно враховувати всі аспекти взаємодії, щоб забезпечити вигоду для всіх сторін.

У контексті реалізації OBOR країнам важливо розвивати партнерські відносини та діалог, аби враховувати інтереси усіх учасників процесу. Це дозволить оптимізувати вигоди від китайських інвестицій і забезпечити довгостроковий розвиток країн-учасниць.

Китайська стратегія «Один пояс – один шлях» (OBOR) має значний вплив на розвиток країн Африки, зокрема у сферах торгівлі, інвестицій та інфраструктури. У 2022 році обсяги інвестицій у проекти, пов'язані з OBOR, досягли близько 100 мільярдів доларів США, що демонструє стійке зростання співпраці між Китаєм та країнами-учасниками. Це свідчить про важливість OBOR як двигуна економічного розвитку на глобальному рівні.

Важливим аспектом реалізації стратегії є розвиток транспортної інфраструктури. Наприклад, будівництво залізничних маршрутів у Африці, таких як залізниця Найробі-Момбаса, сприяло зменшенню витрат на перевезення товарів та підвищенню ефективності логістичних процесів. Згідно з даними Світового банку, такі проекти можуть знизити вартість перевезень на 30-40%.

Крім того, китайські інвестиції в енергетичний сектор мають значний вплив на енергетичну безпеку регіонів. Наприклад, у 2021 році Китай інвестував 3,9 мільярда доларів США в проекти з відновлювальної енергії в Африці, що забезпечило близько 1,7 гігаватів нових потужностей. Це важливий крок до підвищення енергетичної незалежності африканських країн та зменшення їхньої залежності від імпортованих енергоресурсів [24].

Згідно з дослідженнями, обсяги торгівлі між Китаєм і країнами Африки зросли на 28% у 2021 році, досягнувши 254 мільярдів доларів США. Це свідчить

про те, що китайські інвестиції не лише стимулюють економічний розвиток, але й сприяють інтеграції африканських країн у глобальну економіку.

У 2022 році більше 60 країн взяли участь у форумі співробітництва «Один пояс – один шлях», що свідчить про зростаючу популярність цієї ініціативи. Країни, що беруть участь у проєкті, також повідомляють про зростання обсягу прямих іноземних інвестицій у своїй економіці. Наприклад, в Індії обсяги китайських інвестицій в 2022 році досягли 5,4 мільярда доларів США, що свідчить про активізацію економічного співробітництва [27].

Слід зазначити, що разом з економічними вигодами, ОВОР також створює виклики для країн-учасниць. Питання боргової залежності стало актуальним для багатьох африканських країн, оскільки збільшення боргових зобов'язань може призвести до економічної нестабільності.

Попри очевидні економічні вигоди, ініціатива несе ризики фінансової залежності та політичного впливу Китаю на країни-партнери, що відображено в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5

Основні переваги та ризики ініціативи «Один пояс – один шлях» для Африки

Показник	Африка
Економічні вигоди	Покращення інфраструктури, зростання зайнятості
Технологічний розвиток	Запровадження цифрових технологій, розвиток мобільного зв'язку
Фінансові ризики	Державний борг перед Китаєм, залежність від кредитів
Політичний вплив	Вплив Китаю на урядові рішення та політичні еліти
Екологічні наслідки	Вирубка лісів, виснаження природних ресурсів

Державний борг перед Китаєм став предметом занепокоєння для низки африканських та азійських країн, які стикаються з труднощами його обслуговування. Окрім того, масштабні проєкти призводять до екологічних проблем, включаючи вирубку лісів та забруднення навколишнього середовища.

Також важливо враховувати, що реалізація проектів OBOR супроводжується соціальними викликами. Наприклад, в ході будівництва інфраструктури можуть виникати конфлікти з місцевими громадами. У 2022 році в Кенії сталося кілька протестів проти китайських інвестицій, які призвели до зупинки деяких проектів через соціальні напруження.

Як видно з таблиці 3.6, окремі країни мають різний рівень залучення до ініціативи та отримують різний обсяг інвестицій. Наприклад, Пакистан став ключовим партнером Китаю в АТР, залучивши понад 62 мільярди доларів інвестицій, тоді як африканські держави, такі як Кенія та Ефіопія, отримали значно менші обсяги фінансування, але все ж зі стратегічною важливістю для регіонального розвитку. Загалом, ініціатива сприяє економічному зростанню, але водночас формує нову архітектуру геоекономічних відносин, у якій Китай відіграє провідну роль [34].

Таблиця 3.6

**Порівняння ключових країн-партнерів Китаю в межах ініціативи
«Один пояс – один шлях»**

Країна	Регіон	Основні проекти	Обсяг інвестицій (млрд дол.)
Кенія	Африка	Залізниця Найробі-Момбаса, розширення порту Ламу	
Ефіопія	Африка	Залізниця Аддис-Абеба – Джибуті, промислові парки	
Пакистан	АТР	Китайсько-Пакистанський економічний коридор (СРЕС)	
Індонезія	АТР	Швидкісна залізниця Джакарта- Бандунг	
Шрі-Ланка	АТР	Порт Хамбантота, індустриальні зони	

На завершення, стратегія «Один пояс – один шлях» є важливим елементом глобальної економічної архітектури, яка має значний вплив на Африку. Вона створює нові можливості для розвитку економік країн-учасниць, однак також вимагає уважного ставлення до соціальних і екологічних наслідків. Країни повинні прагнути до збалансованого підходу, що дозволить використовувати економічні переваги OBOR для досягнення сталого розвитку.

3.3. Вплив регіональних ініціатив та транснаціональних компаній на розвиток взаємовідносин

В умовах глобалізації та інтеграційних процесів, що охоплюють різні регіони світу, важливим аспектом стає вплив регіональних ініціатив та транснаціональних компаній на розвиток міжнародних взаємовідносин. Ці ініціативи та компанії, діючи на перетині економічних, політичних та соціальних інтересів, формують нові вектори співпраці, забезпечуючи взаємодію між державами та посилюючи економічні зв'язки. Регіональні ініціативи, такі як Африканський Союз або Асоціація держав Південно-Східної Азії (ASEAN), намагаються об'єднати зусилля країн для вирішення спільних викликів, таких як безпека, розвиток інфраструктури та боротьба з бідністю, тим самим формуючи основу для стабільності та процвітання.

Транснаціональні компанії, в свою чергу, грають важливу роль у цій динаміці, оскільки їх діяльність безпосередньо впливає на економічний розвиток регіонів та формує торговельні маршрути. Завдяки інвестиціям у місцеві підприємства, технологічним нововведенням та створенню робочих місць, ці компанії не лише сприяють економічному зростанню, але й можуть викликати соціальні та екологічні зміни. Зокрема, вони здатні впливати на політичні рішення в країнах, де ведуть свою діяльність, що може як позитивно, так і негативно позначитися на місцевих спільнотах. У зв'язку з цим, аналіз впливу регіональних ініціатив та транснаціональних компаній стає надзвичайно важливим для розуміння сучасних процесів у міжнародних відносинах.

Регіональні ініціативи, такі як Африканський континентальний вільний торговельний зону (АФКВТ) та Асоціація країн Південно-Східної Азії (ASEAN), мають важливе значення для економічного зростання і розвитку торгівлі в обох регіонах. АФКВТ, запроваджена у 2021 році, має на меті створення єдиного ринку для товарів і послуг, що сприятиме інтеграції країн Африки.

Таблиця 3.7 демонструє основні регіональні ініціативи, які сприяють інтеграції та розвитку економічних зв'язків між країнами. АФКВТ, зокрема, має величезний потенціал, оскільки охоплює більшість країн Африки та прагне усунути торгові бар'єри. На цьому фоні важливо відзначити, що ефективність цієї ініціативи залежить від політичної волі урядів країн-учасниць та їх готовності до співпраці [9].

Таблиця 3.7

Основні регіональні ініціативи в Африці та АТР

Ініціатива	Рік створення	Кількість країн-учасниць	Основні цілі
Африканський континентальний вільний торговельний зону			Створення єдиного ринку для товарів і послуг
Асоціація країн Південно-Східної Азії			Економічна інтеграція та співробітництво
Співтовариство розвитку південноафриканських країн			Економічна інтеграція та зменшення бідності
Співдружність незалежних держав (СНД)			Економічна співпраця та інтеграція

У Азійсько-Тихоокеанському регіоні ASEAN є одним з найбільш успішних прикладів регіональної інтеграції. У 2022 році внутрішня торгівля між країнами-членами ASEAN зросла на 7%, досягнувши 712 мільярдів доларів США. Це свідчить про те, що ініціативи, спрямовані на економічну інтеграцію, можуть істотно впливати на розвиток регіональних економік.

Країни АТР, зокрема, активно залучають інвестиції з Африки, що також сприяє розвитку взаємовідносин. Наприклад, Японія та Південна Корея вкладають кошти в проекти в африканських країнах, прагнучи зміцнити свої

позиції на континенті. Згідно з даними, у 2022 році обсяги інвестицій Японії в Африку досягли 2,3 мільярда доларів США (рис. 3.5) [42].

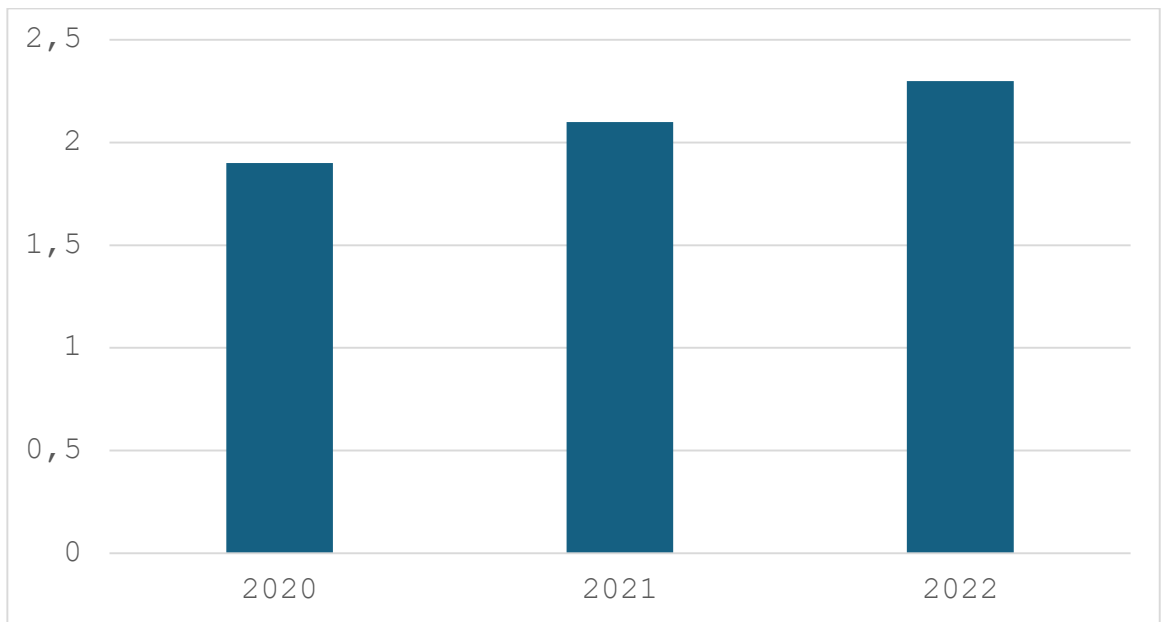

Рис 3.5. Обсяги інвестицій Японії в Африку (млрд доларів США)

Крім економічного впливу, регіональні ініціативи та транснаціональні компанії також сприяють культурному обміну між країнами. Взаємодія між культурами може підвищити рівень взаєморозуміння та сприяти стабільності в регіонах. Наприклад, розвиток культурних обмінів між країнами Африки та АТР може допомогти зменшити стереотипи та покращити імідж один одного на міжнародній арені.

Також важливим є розвиток співробітництва в галузі науки та технологій. Спільні проекти між університетами та науковими установами можуть суттєво вплинути на розвиток інновацій у обох регіонах. Наприклад, програми обміну студентами та дослідниками можуть сприяти збагаченню знань і технологій.

Важливо зазначити, що взаємодія між країнами часто супроводжується викликами. Деякі країни можуть стикатися з проблемами корупції, політичної нестабільності або соціальних конфліктів, які можуть перешкоджати розвитку взаємовідносин. Таким чином, необхідно впроваджувати механізми, які дозволять зменшити ці ризики.

Загалом, вплив регіональних ініціатив та транснаціональних компаній на розвиток взаємовідносин між країнами Африки та АТР є багатограним. Він охоплює економічні, культурні та наукові аспекти, що потребує комплексного підходу для забезпечення сталого розвитку в обох регіонах. Важливо, щоб країни-учасниці прагнули до співпраці, спрямованої на досягнення спільних цілей та вирішення проблем, що постають.

У підсумку, регіональні ініціативи та транснаціональні компанії виступають важливими драйверами розвитку взаємовідносин між країнами Африки та АТР, забезпечуючи нові можливості для зростання та розвитку. Для досягнення успіху в цій сфері необхідно враховувати потреби і інтереси всіх учасників, щоб забезпечити баланс між економічними вигодами та соціальною відповідальністю.

Транснаціональні компанії також відіграють важливу роль у розвитку взаємовідносин між країнами Африки та АТР. Вони часто виступають каталізаторами економічного зростання, залучаючи інвестиції та технології. Наприклад, у 2022 році обсяги прямих іноземних інвестицій з Китаю в Африку склали 5,6 мільярда доларів США, що сприяло розвитку інфраструктури та промисловості. Відзначається, що транснаціональні компанії, які інвестують в Африку, здебільшого займаються видобутком корисних копалин, будівництвом інфраструктури та виробництвом. Це сприяє створенню нових робочих місць і підвищенню рівня життя населення. Однак важливо зазначити, що таке економічне зростання часто супроводжується екологічними викликами.

Транснаціональні корпорації відіграють ключову роль у розвитку економік Африки та АТР, сприяючи створенню нових ринків, передачі технологій та підвищенню продуктивності праці. Їх вплив відчутний у різних секторах: від енергетики та телекомунікацій до високих технологій і промислового виробництва. У Африці основними інвесторами виступають ТНК з Китаю, США та ЄС, якікладають кошти в інфраструктуру, видобуток корисних копалин та цифрову економіку. В АТР значну роль відіграють японські, південнокорейські та

американські компанії, що розвивають автомобілебудування, електроніку та програмне забезпечення.

Зокрема, китайська компанія China National Petroleum Corporation (CNPC) інвестує в нафтогазову галузь Африки, що дозволяє зменшити залежність країн від імпорту енергоносіїв. Завдяки інвестиціям CNPC було розбудовано трубопровідну інфраструктуру в Судані та Анголі. У телекомунікаціях компанія Huawei Technologies відіграє провідну роль, розвиваючи мобільні мережі четвертого і п'ятого поколінь. Це дозволило суттєво покращити цифрову інфраструктуру, збільшити охоплення мобільного зв'язку та забезпечити доступ до інтернету для мільйонів африканців.

В АТР японська корпорація Toyota Motor Corporation займає лідерські позиції в автомобілебудуванні, зокрема в сегменті електромобілів і гібридних авто. Значні інвестиції спрямовуються на екологічно чисті технології, що сприяє зниженню рівня забруднення повітря в регіоні. Microsoft активно розширює присутність у сфері хмарних обчислень, запроваджуючи інноваційні рішення для компаній і державних установ. Впровадження нових технологій дозволяє підвищити продуктивність бізнесу та посилити інтеграцію цифрової економіки.

Крім економічного ефекту, ТНК сприяють створенню робочих місць та розвитку локальних підприємств через програми партнерства. Наприклад, Vodafone Group співпрацює з африканськими операторами для розширення доступу до мобільного банкінгу, що особливо важливо для регіонів із низькою фінансовою інклюзією (табл. 3.8) [54].

Таблиця відображає ключові напрями діяльності транснаціональних корпорацій на африканському континенті, що дає змогу простежити основні тенденції залучення інвестицій у різні галузі економіки. Наведені дані свідчать, що ТНК відіграють суттєву роль у формуванні економічного потенціалу Африки, забезпечуючи розвиток енергетичного, телекомунікаційного, промислового та фінансового секторів.

Діяльність транснаціональних корпорацій у Африці

ТНК	Галузь	Обсяг інвестицій (млрд \$)	Основні проєкти та ініціативи
	Енергетика		Будівництво нафтопроводів у Судані, Анголі та Нігерії, розробка родовищ
	Телекомунікації		Розгортання 4G та 5G мереж, створення інтернет-інфраструктури
	Телекомунікації, фінанси		Запуск мобільних банківських сервісів у Кенії, Танзанії та Гані
	Нафтогазова промисловість, енергетика		Освоєння родовищ у Мозамбіку та Уганді, розвиток проєктів відновлюваної енергетики
	Промисловість, будівельні матеріали		Будівництво найбільшого нафтопереробного заводу в Нігерії, розширення цементного виробництва
	Телекомунікації, фінансові послуги		Розвиток мобільних платіжних систем і цифрових сервісів у Західній та Південній Африці
	Харчова промисловість		Розширення виробництва напоїв у Нігерії, Ефіопії та ПАР, програми сталого розвитку
	Гірничодобувна промисловість		Видобуток платини, золота та алмазів у ПАР і Ботсвані, екологічна модернізація виробництва
	ІТ, хмарні технології		Відкриття дата-центрів у ПАР та Кенії, цифровізація освітніх програм
	Харчова промисловість		Розширення виробництва у Гані, Кот-д'Івуарі, Нігерії, програми підтримки місцевих фермерів

Участь таких компаній, як CNPC, Huawei, Vodafone, TotalEnergies, Dangote Group та інших, демонструє прагнення континенту інтегруватися у глобальні виробничі ланцюги, підвищити рівень технологічної модернізації та зміцнити позиції на міжнародних ринках. Це також підкреслює зростаючу взаємозалежність між Африкою та світовими центрами економічної сили, що є важливим чинником формування нової регіональної архітектури співробітництва.

Присутність ТНК сприяє економічному розвитку регіонів не лише через інвестиції, а й завдяки створенню робочих місць. Наприклад, General Electric розширює присутність в Африці, будуючи енергетичну інфраструктуру та постачаючи обладнання для електростанцій.

Таблиця 3.9 відображає ключові напрями впливу транснаціональних корпорацій (ТНК) на зайнятість, технологічний розвиток і соціально-економічні зміни в Африці. Представлені дані свідчать, що присутність ТНК у регіоні має не лише інвестиційний, а й системний ефект, оскільки сприяє формуванню нових галузей, модернізації виробництва та підвищенню якості трудових ресурсів. Зростання кількості робочих місць унаслідок діяльності великих компаній створює позитивний мультиплікативний ефект — стимулює розвиток малого бізнесу, збільшує споживчий попит і формує основу для розширення внутрішнього ринку.

Енергетичний сектор, представлений діяльністю General Electric та TotalEnergies, демонструє важливу роль ТНК у розв'язанні проблем енергетичної бідності. Модернізація енергетичної інфраструктури та впровадження технологій відновлюваної енергетики дозволяють забезпечити доступ до електроенергії в сільських і малорозвинених регіонах. Це сприяє не лише підвищенню рівня життя населення, а й створює умови для розвитку освіти, медицини та підприємництва. Такі інвестиції посилюють енергетичну незалежність держав і формують базу для подальшої індустріалізації континенту.

У сфері телекомунікацій і цифрових технологій провідну роль відіграють Huawei Technologies, MTN Group і Microsoft Corporation. Їхня діяльність забезпечує розбудову цифрової інфраструктури, розвиток мобільних фінансових сервісів і впровадження сучасних ІТ-рішень. Особливо значущим є внесок у підвищення цифрової грамотності населення та підтримку інноваційних стартапів. У результаті зростає не лише доступ до інтернету, а й технологічна спроможність африканських країн, що поступово інтегрує континент у глобальний цифровий простір.

Вплив ТНК на зайнятість та технологічний розвиток Африки

ТНК	Кількість створених робочих місць	Основні технологічні досягнення	Соціально-економічний ефект
		Впровадження сучасних енергетичних рішень	Покращення електропостачання в сільських регіонах
		Розвиток 4G/5G мереж	Збільшення доступу до інтернету в віддалених районах
		Виробництво акумуляторів для електромобілів	Створення нового високотехнологічного сектору економіки
		Використання автоматизованих виробничих систем на цементних і нафтопереробних заводах	Підвищення промислової ефективності, розширення місцевого ринку праці
		Розробка мобільних фінансових технологій і впровадження e-commerce платформ	Розвиток фінансової інклюзії, підтримка малого та середнього бізнесу
		Відкриття дата-центрів і навчальних хабів у ПАР, Кенії та Нігерії	Підвищення цифрової грамотності, розширення можливостей для стартапів
		Розвиток технологій видобутку та переробки енергоносіїв, впровадження «зеленої» енергетики	Створення енергетичних кластерів і скорочення енергетичної бідності
		Впровадження інновацій у переробці сировини та екологічному пакуванні	Підтримка місцевих фермерів, покращення стандартів виробництва харчової продукції
		Використання безпечних технологій видобутку та моніторингу ресурсів	Зниження рівня шкідливих викидів, підвищення екологічної відповідальності
		Автоматизація виробництва напоїв, програми зменшення споживання води	Підвищення стійкості виробництва, створення робочих місць у регіонах з високим безробіттям

Виробничий і промисловий сектори, які представляють Dangote Group, Anglo American і Heineken N.V., демонструють приклади успішної локалізації промислових процесів. Використання сучасних технологій у видобувній і переробній промисловості сприяє підвищенню екологічної безпеки, енергоефективності та рівня зайнятості. Зокрема, Dangote Group створює масштабні виробничі кластери, що забезпечують розвиток суміжних галузей, а

erican упроваджує екологічно безпечні технології видобутку, що знижують негативний вплив на довкілля. Це свідчить про поступовий перехід Африки від сировинної моделі розвитку до індустріально-інноваційної.

Загалом транснаціональні корпорації виступають каталізаторами змін у регіонах, де вони працюють. Вони не лише створюють економічні можливості, а й впливають на соціальну сферу, забезпечуючи доступ до новітніх технологій, підвищуючи якість освіти та сприяючи розвитку інновацій. Їхня діяльність є ключовим фактором у формуванні сучасних взаємовідносин між країнами Африки.

ВИСНОВКИ

Аналіз концептуальних підходів до вивчення регіональних систем міжнародних відносин показав, що дослідження Африки доцільно здійснювати на основі поєднання неореалістичного, неоліберального, світ-системного та регіоналістського підходів. Неореалізм дає змогу пояснити боротьбу глобальних держав за вплив на континенті, неолібералізм — роль міжнародних інституцій у підтримці співпраці, світ-системний аналіз — нерівність між центром і периферією, а регіоналізм — процеси внутрішньоафриканської інтеграції. Такий комплексний підхід забезпечив глибше розуміння закономірностей формування політичних і економічних систем у межах Африки та дозволив розкрити особливості її розвитку у світовій політичній структурі.

Дослідження політичних і економічних трансформацій Африки підтвердило, що континент переживає поступову модернізацію, спрямовану на формування власних моделей розвитку. Африка демонструє позитивну економічну динаміку, зокрема завдяки зростанню інвестицій, розвитку цифрових технологій і розширенню внутрішнього ринку. Водночас континент залишається вразливим через політичну нестабільність, соціальну нерівність і корупцію. Розвиток Африканського Союзу та реалізація «Агенди 2063» створюють основу для підвищення інституційної спроможності, модернізації економіки та зменшення залежності від експорту сировини.

Оцінка впливу глобальних гравців на розвиток Африки засвідчила, що континент став простором взаємодії та суперництва між основними центрами сили — Китаєм, США, Європейським Союзом, Росією, Індією та Туреччиною. Китай активно інвестує в інфраструктуру та видобувну промисловість, ЄС підтримує зелену трансформацію й розвиток людського капіталу, а США зосереджуються на енергетичних і безпекових програмах. Вплив цих гравців створює для Африки як нові можливості розвитку, так і ризики боргової залежності, проте континент поступово формує власні інструменти захисту національних інтересів та стратегічного партнерства на основі взаємної вигоди.

Порівняльний аналіз інтеграційних процесів в Африці показав, що регіон проходить етап інституційного становлення спільного економічного простору. Африканська континентальна зона вільної торгівлі (AfCFTA) є головним інтеграційним проєктом, спрямованим на збільшення внутрішньої торгівлі, підвищення конкурентоспроможності й залучення інвестицій. Поряд із цим важливу роль відіграють регіональні економічні співтовариства (ECOWAS, EAC, SADC), що створюють основу для економічного об'єднання. Основними проблемами залишаються нерівномірність розвитку, транспортні бар'єри та нестабільність у частині держав, однак загальна динаміка інтеграції свідчить про зміцнення внутрішньої взаємозалежності країн Африки.

Оцінка ключових чинників геополітичного суперництва показала, що Африка стала одним із головних напрямів перерозподілу глобального впливу. Зростаюча конкуренція між провідними державами за ресурси, ринки збуту та політичний вплив підштовхує країни континенту до активнішої участі у формуванні нових міжнародних форматів. Африка зміцнює свої позиції у глобальних інституціях — зокрема, через участь Африканського Союзу у форматі G20 — і поступово вибудовує власну модель політичної суб'єктності. Це свідчить про її перехід від статусу периферії до ролі одного з повноправних полюсів сучасного багатопольярного світу.

Таким чином, узагальнені результати дослідження підтвердили, що Африка проходить етап системних трансформацій, які визначатимуть її місце у майбутній світовій архітектурі. Континент демонструє поступове посилення економічної та політичної самостійності, активну участь у міжнародних процесах і прагнення до внутрішньої інтеграції. Поєднання економічного потенціалу, демографічних ресурсів і політичної волі створює передумови для того, щоб у найближчі десятиліття Африка стала одним із ключових центрів розвитку, стабільності та співпраці у глобальному світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- кадемія Української Преси. Які економічні перспективи Південної Африки у 2024 р
- ртьомов І. Сучасні концепції міжнародних відносин та безпекові фактори зовнішньої політики України // Геополітика України: історія і сучасність. – 2018. – Вип. 2 (21). – С. 56–77.
- окс Україна. Накласти лапу на критично важливі ресурси Африки: Прямі [
- Европейська комісія. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ec.europa.eu>.
- имогляд В. Я. Регіон у системі міжнародних відносин // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». – 2014. – №
- щук Ю. А. Сучасні проблеми розвитку Азіатсько-Тихоокеанського регіону // Вісник Запорізького національного університету. – 2022. – № 28 (5). – С. 22–28.
- ів
- урс лекцій. Актуальні проблеми міжнародних відносин в Азії, Африці та
- Д
- Дзієвська С. Регіональні об'єднання в глобальній економіці // Міжнародна економічна політика. - 2018. - № 2 (29). - С. 109-135
- рінформ. МВФ прогнозує цього року зростання економіки Азіатсько-
- р
- acharya A. The end of American world order: monograph / A. Acharya. – London: Polity Press, 2018. – 256 p.
- Setula V. A. O. Regionalism and integration in Africa: The paradox of the African Union // African Journal of Political Science. – 2020. – Vol. 25, No. 2. – P. 135–157.
- developing regions // Annual Review of Environment and Resources. – 2019. – Vol. 44, No. 1. – P. 293–315.
- African Development Bank. African Economic Outlook 2021 [Електронний ресурс]. –
- В
- р
- к

African Union. African Continental Free Trade Area (AfCFTA) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://au.int/en/ti/aftca/about>

ПВ. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.aiib.org>.

ПЕС. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.apec.org/>.

SEAN. ASEAN Economic Community [Электронный ресурс]. – Режим доступа:

Development Bank. Asian Development Outlook 2021 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [<https://www.adb.org/publications/asian-development-outlook->

loomberg. China's Growing Influence in Africa: A Threat or an Opportunity? [Электронный ресурс]. – Режим доступа:

brautigam D. The Dragon's Gift: The Real Story of China in Africa: monograph / D. Brautigam. – Oxford: Oxford University Press, 2019. – 416 p.

reslin S. China's regional strategies: The Belt and Road Initiative and beyond // The Pacific Review. – 2021. – Vol. 34, No. 4. – P. 567–588.

and powers: The structure of international security: monograph / B. Buzan, O. Wæver. – Cambridge: Cambridge University Press, 2003. – 500 p.

astles S. Migration, crisis, and the global labour market // Globalizations. – 2017. – Vol. 14, No. 2. – P. 197–210.

hen W., Landry D. Capturing the Rhetoric and Reality of China's Belt and Road Initiative: monograph / W. Chen, D. Landry. – Washington, D.C.: Brookings Institution, 2021. – 312 p.

h

eloitte. The Future of African Trade: Opportunities and Challenges [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www2.deloitte.com/za/en/pages/about-deloitte/articles/future-of-african-trade.html>.

ollar D. Understanding China's Belt and Road Infrastructure Projects in Africa and A

f

Asia: monograph / D. Dollar. – Washington, D.C.: Brookings Institution, 2020. – 278

ast Asia Forum. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

29. Economic Commission for Africa. Regional Integration in Africa: Progress and Challenges [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.uneca.org/publications/regional-integration-africa-progress-and-challenges>.

COWAS. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ecowas.int/>.

the African Union // African Security Review. – 2022. – Vol. 31, No. 1. – P. 45–60.

lobal Ukraine. Сучасні темпи розвитку та виклики для Східноафриканського р

ational Affairs. – 2020. – Vol. 96, No. 1. – P. 85–107.

uang Y. Understanding China's Belt and Road Initiative: Motivation, Framework and Assessment // China Economic Review. – 2019. – Vol. 53. – P. 125–138.

С

ІС. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ifc.org>.

Economic Outlook: Sub-Saharan Africa [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

.

[

Ph / R. O. Keohane, J. S. Nye. – Boston: Pearson Education, 2012. – 352 p.

Khanna P. The future is Asian: Commerce, conflict, and culture in the 21st century: monograph / P. Khanna. – New York: Simon & Schuster, 2019. – 448 p.

KPMG. China's Belt and Road Initiative: A Global Perspective [Електронний ресурс].

Режим доступу: [https://home.kpmg/xx/en/home/insights/2022/01/chinas-belt-and-](https://home.kpmg/xx/en/home/insights/2022/01/chinas-belt-and)

р

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.mckinsey.com/featured->

н

н

в

й

Г

istry of Foreign Affairs of Japan. Japan's Policy towards Africa [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.mofa.go.jp/region/africa/africa_policy.html
ye J. Do morals matter? Presidents and foreign policy from FDR to Trump: monograph / J. Nye. – Oxford: Oxford University Press, 2020. – 240 p.

, China and India 2021 [Электронный ресурс]. – Режим доступа:

45. PwC. Africa: The Future of Doing Business [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.pwc.co.za/en/publications/africa-the-future-of-doing-business.html>.

46. Reuters. How Africa's Energy Sector Can Benefit from Asia's Investment [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.reuters.com/business/sustainable-business/how-africas-energy-sector-can-benefit-asias-investment-2021-09-15/>.

mith K. Energy security and geopolitics: The impact of the Ukraine crisis on Europe's energy policy // Journal of European Energy Studies. – 2023. – Vol. 18, No. 2. – P. 209–233.

Economic Outlook [Электронный ресурс]. – Режим доступа:

49. Statista. Foreign Direct Investment in Africa from Selected Countries in 2021 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.statista.com/statistics/1174313/foreign-direct-investment-africa-selected-countries/>.

50. The Economist. The Future of Asia: Economic Growth and Development [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.economist.com/special-report/2021/04/12/the-future-of-asia>.

sygankov A. P. Russia's war in Ukraine: Implications for regional security // Post-Soviet Affairs. – 2022. – Vol. 38, No. 3. – P. 317–340.

NCTAD. World Investment Report 2021 [Электронный ресурс]. – Режим доступа:

ica. The African Continental Free Trade Area: Implications for African Economic Integration [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.uneca.org/afcfta->

orld Bank. Investing in Africa: A Key to Economic Recovery [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2021/03/10/investing->

orld Economic Forum. [Электронный ресурс]. – Режим доступа:

ТО. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.wto.org>.

hao S. China's influence in the Indo-Pacific: Economic statecraft and strategic objectives // *Asian Affairs*. – 2021. – Vol. 52, No. 1. – P. 89–106.